ISSN 0333-0362
NR. 2 - 2000
41. ÅRGANG
kr. 50.-

SPRÅKLIG SAMLING

Tidsskrift for aktuelle språkspørsmål

Tomas Refsdal er død

Norsk Språkråd 2000: Innstramming av begge skriftnormalene

Dialekter i radioreklamen

Funnet, finni, funni eller funne? Perfektum partisipp i bokmål

Utgitt av Landslaget for språklig samling

SPRÅKLIG SAMLING

Ansvarlig redaktør: Arne Torp
E-post-adresse: arne.torp@inl.uio.no

Bladpengar: kr 150,– pr. år

Adressa til laget og bladet:

Postboks 636 Sentrum, 0106 OSLO
Postgiro 0803 5163787
Heimeside: http://home.no.net/lss/

Utgitt av:
LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

Leiar: Pål Styrk Hansen
Tanumveien 89 E
1312 SLEPENDEN

Medlemspengar (inkluderer bladpengar):
kr 200,– pr. år
for skoleelevar, studentar og pensjonistar:
kr 100,– pr. år

Redaksjonelt

Så er enda en av de virkelige ildsjelene i samnorskrørsla borte. Ja, mer enn det, han var vår eneste virkelige mesen, om et slikt ord da kan passe på en beskjeden pensjonist fra Rjukan – andre kandidater til en slik tittel fins i alle fall ikke hos oss. Men om han sjøl var en beskjeden mann, så var hans støtte til samnorsksaka var alt annet enn beskjeden. LSS er nok ikke den språkpolitiske organisasjonen som gjør mest av seg i dagens mediebilde, men uten hans litteraturfond ville vi vel vært nærmest usynlige. Geirr Wiggen og Pål Styrk Hansen skriver minneord om Tomas Refsdal.

Årsmøtet i Norsk språkråd innebar denne gangen ei større justering av rettskrivinga både for bokmål og nynorsk, og atter en gang må vi konstatere at de språkpolitiske vindene nok ikke blåser så mye til vår kant. Men for de som har fulgt med i forberedelsene til denne reforma, skjedde det i grunnen heller ikke mye overraskende; vedtaka var som en kunne vente stort sett i tråd med de fagnemndforslaga som for en stor del har vært referert her i bladet gjennom de siste åra.

Derimot vedtok møtet en uttalelse som det kan være god grunn for LSS til å glede seg over. Denne uttalelsen lyder slik:

> Norsk språkråd mener at også mediebedrifter og tekstprodusenter som ikke er pålagt å bruke læreboknormalen eller følge offisiell norsk rettskriving, bør føle ansvar for å respektere den enkelte språkbrukeren, enten det gjelder bruken av nynorsk eller bokmål, eller bestemte utvalg av former og skrivemåter innafor gjeldende rettskriving. Dette er et rimelig krav til demokratisk innstilte institusjoner, og i samsvar med det norske samfunnets respekt for og toleranse av enkeltmennesker.
>
> Norsk språkråd henstiller derfor til aviser, forlag og andre tekstprodusenter som formidler signerte innlegg og artikler, om at forfatterens egen språkbruk blir respektert, i alle fall dersom den ikke er i strid med offisiell norsk rettskriving.

De eneste som stemte mot denne uttalelsen, var riksmålsfolka. Og begrunnelsen deres for å stemme mot, var den at folk i dag trenger entydige skriftspråklige forbilder. Og det får de altså ved at redaksjonen i Aftenposten og desslike får bestemme egenmektig hva som skal gjelde som korrekt bokmål. Det er nemlig en kjent sak at «sensurproblemet» først og fremst gjelder bokmål – innlegg på nynorsk får stort sett være i fred, for det er ytterst få avisredaksjoner som har noen som helst kompetanse når det gjelder nynorsk – det eneste en risikerer når en skriver nynorsk og ikke leverer teksten elektronisk, er å få den radbrekt i avskrivinga. Radikalt bokmål blir derimot systematisk kjørt gjennom et «moderat» retteprogram. Om det blir slutt på dette heretter, gjenstår å se, men et overveldende flertall i Norsk språkråd har nå i alle fall sagt hva de mener om denne formen

Styret i LSS 2000-2001

Sentralstyret
Pål Styrk Hansen, leder
Arne Torp, nestleder
Ivar Hundvin, sekretær
Eric Papazian, kasserer
Thore A. Roksvold, styremedlem
Harald Støren, styremedlem
Ellen Skolseg, styremedlem
Thomas Hoel, varamedlem
André Stryger,varamedlem
Elsa Kristiansen, varamedlem

Landsstyret
Magne Aksnes
Gulbrand Alhaug
Rolf Theil Endresen
Arne Kjell Foldvik
Ernst Håkon Jahr
Svein Lie
Åshild Rykkja
Helge Sandøy
Knut Western
Jon Vidar

Varamedlemmer til landsstyret
Einar Flydal
Johs. Fosså
Anne-Ma Grønlie
Øyvind Gulliksen
Reidun Guldal
Eskil Hanssen
Helge Omdal
Geirr Wiggen

Redaktør: Arne Torp
Revisor: Johs. Fosså
LSS sine medlemmer og varamedlemmer i Norsk språkråd:
Arne Torp (bokmål)
Ellen Skolseg (vara)
Lars S. Vikør (nynorsk)
Rolf Theil Endresen (vara)

for praktisering av prinsippet om «fri språkutvikling».

At dialekter står høyere i kurs hos oss enn i nabolanda, er knapt noen hemmelighet. Det er derfor heller ikke uventa at dialekter brukes en god del i norsk radioreklame; gjenkjenningseffekten er som kjent et viktig element dersom en reklame skal få tilsikta virkning. Sverre Høisæther har undersøkt språket i en del reklamer på den private radiokanalen P4 og har kommet til det ikke uventa resultatet at det forekommer en god del bruk av ymse dialekter, men bare i det Høisæther kaller dramatiseringsdelen, med andre ord den delen av reklamen der «folket» får komme til orde. Derimot snakker den såkalte overstemmen alltid standard østnorsk, så vi ikke skal glemme hva som «egentlig» er «norsk»…

Tomas Refsdal er død

Tomas Refsdal døde 10. februar 2000, 93 år gammal. Her skal han minnes for et uoppslitelig, optimistisk engasjement for samnorsksaka.

Personlig var han en beskjeden mann, som ikke likte å framheve seg sjøl. Sitt yrkesaktive liv levde han som laboratoriearbeider på Rjukan, der han også fikk mange pensjonistår sammen med kona si, Esther. Etter et hjerneslag for to år sia, og deretter en del mindre drypp, stelte ho for han heime inntil tre uker før han døde. Da flytta ho med han til sjukeheimen på Rjukan, så de fikk dagene sammen til det siste.

Etter det første slaget blei han satt noe tilbake og måtte tåle mange plager. Verst syntes han det var at han gløm te så mye. Men Landslaget for språklig samling (LSS) gløm te han ikke. Noen måneder før sin død spurte han kona si om ho trudde det lot seg gjøre å avse noen kroner til det videre arbeidet for LSS. Det mente ho burde være greitt, og nå har ho etter mannens forslag gitt ikke mindre enn kr 10 000 til Landslaget. Det er et raust punktum fra dem begge for ei lang rekke ytelser til samnorskarbeidet i Norge.

Tomas Refsdal var aktivt med i LSS fra første stund. Dels har han hatt styreverv i organisasjonen. I landsstyret kom han inn som medlem alt i 1960, og på eldre dager opprettholdt han sin plass som varamedlem der helt til sin død. Dels har han vært en stødig bidragsyter til bladet *Språklig Samling*. Der har han skrevet et tjuetalls artikler og innlegg om bl.a. språkbruken i utbredte tekster som almanakka og Bibelen, språklige moter og unoter, knot og blandingsmål, riksmålske krumspring og språkpolitiske organisasjonsforhold, språkhistorie og framtidsnorsk. Ett tema opptok han i særlig grad: undertrykkinga av radikale bokmålsformer, de som faktisk speiler det levende talemålet til folk flest i den målforma de fleste bruker. I den siste artikkelen sin (1991) uttrykker han sin skuffelse over at Ap strøyk samnorsksaka av programmet sitt framfor stortingsvalget i 1961. Men han gjør det samtidig klart at han ikke ser saka som tapt, enda han helt fra LSS blei stifta i 1959, har rekna med at han sjøl ikke ville få oppleve å se ett, samla og folkelig skriftmål i Norge. Sluttorda hans er et friskt «lykke til» til LSS.

Og denne optimismen uttrykte han ikke bare i ord. Et helt spesielt bidrag setter han i ei enestående stilling i lagshistoria: Høsten 1980 gav han ei mektig pengegave, kr 100 000, til samnorskstrevet. Det la grunnlag for det fondet som fikk navn etter han, *Tomas Refsdals litteraturfond*. Fra 1985 til 1993 økte han dette fondet med kr 50 000, 100 000 eller 150 000 ad gangen til det nådde i alt en halv million kroner. For ei ideell forening som LSS, som alltid har levd økonomisk nødtørftig, og som derfor har gleda seg over hver ekstra krone medlemmene har kunnet avse, var dette ei svimlende gave. Og det fra en beskjeden pensjonist på Rjukan, som også var raus med bidrag til andre formål han var opptatt av, blant dem Adventistsamfunnet, som han var medlem av, og som han ville litteraturfondsmidlene skulle gå til, dersom LSS og litteraturprisen skulle bli nedlagt.

Midlene skulle ikke være til hvilken som helst bruk. Refsdal var nøye med å få formulert statutter for fondet, så han kunne være trygg på at fondsmidlene i all hovedsak kom det til gode som låg han aller mest på hjertet: "radikalt bokmål", altså de folkemålsformene i bokmålet som han med rette vurderte som de mest undertrykte av alle former for norsk. Fondet har offentlig stadfesting fra Fylkesmannen i Oslo og Akershus og har sentralstyret i LSS som fondsstyre. Med den årlige renteavkastinga av dette fondet er det at LSS fra 1982 av har kunnet dele ut litteraturprisen sin med mer enn et hederstegn og medieomtale, og ei rekke forfattere som med sin kunst har bidratt til å utvikle skriftspråket med god bruk av levende folkemålsformer, har nytt godt av dette økonomiske handslaget: Dag Solstad, Erling Pedersen, Tove Nilsen, Einar Økland, Karin Sveen, Ingvar Ambjørnsen, Mari Osmundsen, Arvid Hanssen, Kim Småge, Jon Michelet, Laila Stien, Per Petterson, Ketil Gjessing, Øystein Sunde, Tron Øgrim, Magnar Mikkelsen, Rune Christiansen og Erling Kittelsen.

På sine siste dager gav Tomas Refsdal uttrykk for at han håpa litteraturfondet ville bli stående og bli brukt etter intensjonene hans, også i framtida. Det vil det. LSS er han stor takk skyldig for hans ukuelige optimisme og utholdenhet i arbeidet for et framtidig samnorsk skriftspråk, og for hans rause økonomiske støtte til det formålet.

Fred og glede over minnet hans!

Geirr Wiggen

Språkpolitikk og idealisme

Som leserne veit, drives LSS på ideell basis, laget er avhengig av folk som brenner for saken. Få har vel brent mer for vår sak enn Tomas Refsdal gjennom 40 år som medlem, og få har bidratt mer til at vi har kunnet nå ut med budskapet vårt enn nettopp han.

Etter at Refsdal ga de første 100.000 til fondet, har 18 forfattere og skribenter fått i gjennomsnitt drøye 21.000 kroner hver, takket være de årlige rentene av fondet. Refsdals pengegave har med andre ord produsert nesten 400.000 kroner som vi har delt ut som kulturstøtte i forbindelse med litteraturprisen de siste 18 åra. Verdien av dette for laget kan sjølsagt ikke måles. I tillegg har pengene representert et kjærkomment tilskudd for mange av prisvinnerne, som ikke alltid har vært etablerte kjendiser med sikker inntekt.

Men viktigst vil vi tru at det har vært for sjølve saken. Vi har vært i stand til å komme ut med og fått vist for offentligheten at et folkelig språk har en kunstnerisk egenverdi, og at det er i bruk av mange og i mange sammenhenger. Dette er et kulturpolitisk ansvar som LSS har påtatt seg gjennom 40 år. Og det er et ansvar som Tomas Refsdals litteraturfond har satt oss i stand til å forvalte på en verdig måtte.

Ut over den verdien fondet representerer, har Tomas og Esther Refsdal stadig bidratt med pengegaver til lagets drift, nå sist med hele 10.000 kroner. Vi takker for den store innsatsen de har gjort for laget og for saken. Våre varmeste tanker går til Esther når vi lyser fred over Tomas Refsdals minne.

Pål Styrk Hansen

Arne Torp:

Språkrådet vedtar innstramming av begge de norske skriftnormalene

Som flittige lesere av *Språklig samling* vil være klar over, skulle det vedtas en større revisjon av skriftnormalene for både bokmål og nynorsk på det siste årsmøtet i Norsk språkråd, som ble holdt i Oslo 3.-4. februar i år. Lars Vikør og jeg er blitt enige om å dele referatet fra dette møtet mellom oss på den måten at jeg først skriver litt om de vedtaka som gjelder begge målformene og de som bare gjelder bokmål, mens Vikør tar for seg nynorskvedtaka til slutt.

Her følger et sterkt selektivt utplukk av noen av de vedtaka jeg vurderer som spesielt viktige eller interessante eller kontroversielle, sammen med en del personlige synspunkter og vurderinger; de som vil ha mer detaljerte opplysninger, kan gå inn på Språkrådets internettsider, http://www.sprakrad.no/aar99b.htm. (Der slipper de dessuten mine subjektive kommentarer.)

Vedtak som gjelder begge målformene

Her ble det gjort en mengde vedtak som gjelder navn og spesialterminologi av ymse slag: *geografiske navn, historiske navn, medisinske ord, valutabetegnelser*. De meste av dette gjelder enten sanering av tidligere dobbeltformer der en nå fant ut at den ene kunne kuttes ut, eller også vedtak av skrivemåte for nye navn eller termer som ikke var normert før. Som rimelig kan være, er da også det meste av dette både relativt spesielt og ukontroversielt.

Når det gjelder geografiske navn, der det jo stadig dukker opp nye navn i forbindelse med politiske vedtak og omveltninger forskjellige steder i verden, gjorde rådet for øvrig et generelt vedtak om å holde seg til «de tradisjonelle kjente norske navneformene (der slike fins) inntil det eventuelt blir fastsatt nye former.»

Av enkeltvedtak som det kan være grunn til å merke seg blant geografiske navn, er at ei tradisjonell form som *Peking* nå ikke lenger er offisiell; heretter skal det bare hete *Beijing*.

For navn i Finland vedtok en generelt at dersom et sted både har svensk og finsk form, skal den svenske forma brukes på norsk. Det betyr altså at det skal hete f.eks. *Helsingfors* og *Åbo*, ikke *Helsinki* og *Turku*, for å nevne et par av de mest kjente. Dette bryter som kjent ganske sterkt med det som nok er ganske vanlig praksis i dag, i alle fall når det gjelder navnet på den finske hovedstaden – f.eks. står det neppe noen gang *Helsingfors* på de såkalte destinasjonstavlene på flyplasser verken i Norge eller andre steder i verden. Men dette har da ingenting å gjøre med respekt for det dominerende språket i Finland – det er rett og slett *engelsk*, for på engelsk bruker en her den finske forma. Det er heller ingen som drømmer om å kalle landet for *Suomi* på norsk – her bruker en nemlig den svenske forma også på engelsk. Etter mitt syn er det naturlig for oss å bruke *svenske* navneformer på norsk, nettopp for å markere at norsk liksom svensk er et *skandinavisk* språk, noe f.eks. engelsk ikke er. Men dette er det nok en del som

vil være uenige i – mange synes jo dessverre at vi bør ha det meste mest mulig som på engelsk…

Et annet vedtak som trulig også mange vil oppfatte som kontroversielt, er forma *USA-amerikaner/amerikanar* som betegnelse for person fra USA. Her har vi jo tradisjonelt sagt bare *amerikaner*, men det fins som kjent også en del andre stater både i Nord- og Sør-Amerika, og folk derfra burde jo også dermed kunne kalles amerikanere. Som navn på valutaen ble det derimot vedtatt at den fremdeles kan kalles *amerikanske dollar* eller *US-dollar* (ikke «USA-dollar»).

Ellers skal en person fra Færøyene heretter bare kalles *færøying,* og ikke også «færing», slik som hittil.

Når det gjelder historiske navn, har vel mange fått med seg den relativt heftige debatten om skrivemåten av kongenavn som vi hadde for ei tid sia. Her lyder det generelle vedtaket nå slik: *For norske regenter etter 1905 skal en følge den skrivemåten som personene selv brukte.* Det innebærer altså at det skal hete f.eks. *Haakon 7.* (og ikke *Håkon 7.*). Dronning *Victoria* i England skal også få beholde *c*-en sin, mens adjektivet *viktoriansk* skal skrives med *k*.

Dermed er vi over på det reint ortografiske, og der ble det bl.a. gjort et generelt vedtak som jeg trur mange vil hilse velkommen. Dette vedtaket lyder slik:

> I ord som kan skrives med aksenttegn i grunnformen, kan en holde på aksenttegnet i alle bøyningsformer, f.eks. *alléen, alléer/alléar, alléene/alléane.*

Hittil har regelen vært den at en enten kan skrive *alle* eller *allé* i grunnforma (altså ubestemt entall), men i bøyde former måtte aksenten bort, altså bare *alleen, alleer* osv. Nå gjelder altså den samme regelen enten ordet er bøyd eller ei. Den *ideen/idéen* synes i alle fall jeg var fornuftig!

Når det gjelder såkalt *norvagisering*, dvs. innføring av norsk skrivemåte av fremmedord, så gikk en videre med dette kontroversielle prosjektet også i år, uten at avisene fant noen grunn til å slå saken så stort opp som i 1996, da det var reine tilløp til stormløp mot språkrådet. I år var det for det meste en del ord med *c* eller *sc* som fikk valgfri skrivemåte med *s*; de mest kontroversielle vil kanskje være *selle* el. *celle*, *sirka* el. *cirka* (men bare *ca.* som forkorting), *sene* el. *scene*. I en del ord fra engelsk ble det også foreslått andre endringer; f.eks. *peis* el. *pace, res* el. *race*. Et vedtak som ble drøfta en del på møtet, var *pirse* el. *pierce*. Her mente en del at dette var et ord vi ikke har bruk for på norsk fordi de trudde eller håpa at fenomenet ville forsvinne igjen av seg sjøl. Men flertallet våga ikke å være så optimistiske, og norvagiseringsvedtaket gikk gjennom.

Et annet ord som også kanskje er mest brukt av de yngre årsklassene, er adjektivet *kjip*, som det nå også er *lov* å skrive slik – hittil har den offisielle nomeringa av dette ordet vært *kip*, men den forma har nok fått stå i fred i ordboka, og her fant altså rådet nå tida inne til å kapitulere for språkbruken – trass i at dette sjølsagt strir mot vanlig norsk ortografi, jf. ord som *kime* og *kiste*. Den inkonsekvensen får vi altså leve med heretter.

Endelig kan det nevnes at det nå også bli lov å bruke ordenstall i brøker med større nevner enn 12, altså f.eks. *trettendedel/trettandedel* osv. og ikke bare *trettendel*, som til nå. Også et framsteg, synes jeg; for hvem kunne vel holde styr på at det kunne hete både *tidel* og *tiendedel/tiandedel*, men bare *tjuedel* og ikke *tjuendedel/tjuandedel*? Men nå kan vi altså skrive hva vi vil i alle brøker!

Derimot er det fremdeles bare den såkalt nye tellemåten (*femtien* osv.) som er offisiell; forslag om å «legalisere» den gamle igjen (*enogfemti* osv.) har ikke vunnet fram.

Vedtak som bare gjelder bokmål

Her var det overordna målet å fjerne såkalt lite brukte former, slik at det skulle bli bedre samsvar mellom den offisielt tillatte normen og de formene en faktisk ser i bruk. At dette uvegerlig måtte føre til at en god del såkalte tilnærmingsformer ville stå lagelig til for hogg, var jo ikke uventa – det har lenge ligget i korta, dvs. i framlegga fra fagnemnda – og det var heller ikke uventa at praktisk talt alle disse forslaga gikk glatt gjennom.

Det gjaldt også det generelle vedtaket om såkalt å stille i bero systemet med hovedformer/lærebokformer og sideformer/klammeformer. Dette betyr da at alle tillatte bokmålsformer heretter kan brukes fritt i alle sammenhenger. På nynorsk fins det derimot fremdeles både hoved- og sideformer, se Lars Vikørs utgreiing nedenfor.

De tidligere sideformene i bokmål har da i enkelte tilfeller blitt oppgradert til hovedformer – det gjelder faktisk også noen få radikale former, f.eks. blir de tidligere sideformene *fjøre* (substantiv), *skau* og *viss* nå jamstilt med *fjære, skog* og *hvis*. Den mest oppsiktsvekkende «oppgraderinga» gjelder nok likevel hunkjønnsord bestemt form entall og intetkjønnsord bestemt form flertall, der *a*-formene nå over alt kan erstattes med *-en* og *-ene*. Det stemmer altså at det nå sannsynligvis snart vil bli lov å skrive f.eks. *jenten* og *barnene* i lærebøker, slik Harald Støren nevner (og kritiserer) annetsteds i dette nummeret. Hvorfor jeg (i motsetning til Støren) ikke synes dette er så ille, har jeg prøvd å forklare s. 13-14 i nr. 2–1999.

Det som oftest har skjedd med de tidligere sideformene, er jo derimot det motsatte, nemlig at de er blitt fjerna helt, og det gjelder da som nevnt en god del tilnærmingsformer, fordi de unektelig måtte karakteriseres som lite brukte former. Her finner vi da alle disse enkeltorda som f.eks. Finn-Erik Vinje stadig vekk har raljert over som «et vidunderlig flor av former» – *korfor/åffer, kvefs, massing, måndag* osv. – jeg nevner ikke flere her – interesserte kan kikke på Språkrådets internettsider.

Av de mer generelle vedtaka her som i alle fall en del samnorskfolk nok vil beklage, kan disse nevnes:

• Kløyd infinitiv går ut. Det blir altså ikke lenger lov å skrive f.eks. *væra* og *komma* på bokmål; heretter blir bare *-e* tillatt i alle verb.

• Flertallsformer som *lærerer* og *fiskerer* går også ut – heretter skal det bare hete *lærere* og *fiskere*.

• Former med dobbelkonsonant etter diftong forsvinner – det gjelder adjektivformer i intetkjønn som *breitt* og *flautt* (heretter bare *breit* el. *bredt* og *flaut*) og fortidsformer som *greidde* og *føydde* (heretter bare *greide* og *føyde*).

Men i den generelle klagesangen må vi heller ikke glemme at vi nå om sider fikk gjennomslag for noe som vel nærmest må kunne kalles en gammel kampsak for LSS, nemlig *øy*-former i fortid av sterke verb som *bryte*. Her har det altså hittil vært jamstilling mellom former som *brøt* og *braut*, men formene med *au* har som kjent slått svært lite gjennom i praktisk språkbruk på bokmål, mens former som *brøyt* har vært en god del i bruk trass i at de offisielt har vært forbudt. Nå vedtok altså rådet først å stryke *au*-formene – enstemmig – for deretter å vedta *øy*-formene – mot stemmene fra riksmålsrepresentantene. Dette vil jeg faktisk karakterisere som en aldri så liten seier for samnorsken – og slik ble det da også oppfatta på riksmålssida!

Lars S. Vikør:

Nynorskvedtaka i Språkrådet

Etter tre års arbeid kunne fagnemnda endeleg legge fram forslaga sine til endringar i nynorsknormalen. Vi har referert forslaga i fleire nummer av Språklig Samling, og tar ikkje opp att noe av det her; som kjent var det i hovudsak snakk om å sette jamstilte hovudformer i klammer slik at læreboknormalen vart strammare med mindre valfriheit. I noen tilfelle var det òg framlegg om å stryke eksisterande sideformer heilt. I aller siste fase kom det ein del protestar mot framlegga, mest frå konservative målfolk, men også frå tilhengarar av dialektnære former. Store bølgjer vart det likevel ikkje, og etter vedtaket har det vore ganske stilt. Kulturdepartementet har i skrivande stund enno ikkje tatt stilling til vedtaka.

Under avstemningane i nynorskseksjonen viste det seg at fagnemnda hadde solid ryggdekning for det meste ho hadde foreslått; dei aller fleste motframlegga, som det var ein god del av, fall. Dei punkta der fagnemnda sitt framlegg vart nedrøysta, er så få at vi kan nemne dei alle her punktvis (og «fagnemnda» betyr da heile tida *fleirtalet* i fagnemnda, for ho har langt ifrå vore samla om alt):

• Forma *hjerte* blir stående som sideform til *hjarte*; fagnemnda hadde foreslått å ta ho ut.

• Fagnemnda hadde foreslått å tillate former som *herbariumet/ herbariuma* og *jubileumet/jubileuma* ved sida av *herbariet/-a* og *jubileet/-a*. Her var seksjonen meir restriktiv enn fagnemnda (som braut sitt eige prinsipp ved å foreslå nye valfrie lærebokformer), så dei korte formene er framleis eineformer.

• Derimot vedtok seksjonen at fleirtalsformene *fakta* og *antibiotika* framleis skal kunne brukast i lærebøker; fagnemnda hadde innstilt på å gjere dei til sideformer og ha *faktum* og *antibiotikum* som einaste hovudformer.

• På same vis blir *aktiva* og *passiva* framleis tillatne i rekneskapsterminologi.

• I verbbøyinga vart sideformene *limde* og *bestemde* tekne ut, så det berre skal heite *limte* og *bestemte*.

• Forma *slege* blir framleis jamstilt med *slått*; fagnemnda hadde foreslått degradering av *slege* til sideform.

• Pronomenforma *hennes* blir stående som sideform til *hennar*; fagnemnda hadde foreslått å ta ho ut.

• Formene *drøm, drømme, gjømme* osv. blir stående som sideformer til *draum, drøyme, gøyme* osv. Fagnemnda hadde foreslått å ta dei ut.

• Formene *vold* og *volde* vart stående som sideformer til *vald* og *valde*; fagnemnda hadde foreslått å ta dei ut.

• Formene *skyld, skylde* og *skyldig* vart stående som jamstilte hovudformer; fagnemnda hadde foreslått å gjere dei til sideformer til *skuld, skulde* og *skuldig*.

• *Verken* blir framleis jamstilt med *korkje*, mot fagnemnda sitt framlegg.

• *Mogleg* og *mogeleg* blir jamstilte hovudformer som før; fagnemnda hadde foreslått å ta *mogeleg* heilt ut.

Ei full oversikt over vedtaka (for begge målformene) ligg på nettsidene til Språkrådet: http://www.sprakrad.no. I løpet av året gir rådet ut eit eige hefte med ei vonleg pedagogisk framstilling av vedtaket – når departementet først har sagt sitt.

Sverre Høisæther:

Dialekter i radioreklamen

Som mange sikkert har lagt merke til, brukes dialekter ofte som virkemiddel i reklame på TV og spesielt i radio. Jeg valgte derfor å undersøke dialektbruk i eterreklamen i min hovedfagsoppgave i nordisk språk.

Undersøkelsen min gjaldt landsdekkende radioreklamer, hovedsakelig fra den riksdekkende radiokanalen P4. Jeg har valgt å dele opp radioreklamene i to hoveddeler, som jeg har kalt *reklamedel 1* og *reklamedel 2*. Reklamedel 1 består gjerne av en dramatisering, som er ment å skulle skape en spenning og interesse for produktet, men det er i reklamedel 2 vi finner radioreklamens virkelige målsetting, nemlig det å få folk til å kjøpe det aktuelle produktet.

Det er viktig for de som lager radioreklame at språket blir akseptert av mottakeren. Siden radioreklamen mangler de visuelle mulighetene som TV-reklamen har, spiller talespråket en helt avgjørende rolle. Reklamefolk bruker ofte standardtalespråk, en «nøytral» språkform som ikke skal virke iørefallende eller kontroversiell. I visse tilfeller kan det derimot være et viktig virkemiddel i radioreklamen at språket blir «forstyrrende», slik at det er med på å vekke oppmerksomheten og interessen for det aktuelle produktet. Det er viktig at språket i radioreklamen er nyskapende, ellers ville mottakerne etter hvert miste interessen. Reklameskaperne må finne på originale språklige virkemidler som selger, og da kan bruk av dialekter være et viktig virkemiddel også i riksdekkende radioreklame. Reklamen prøver på mange måter å gjenspeile samfunnet, derfor vil nok en trend med økt dialektbruk også gjøre seg gjeldende i reklamemediet. Selv om holdningene til dialektbruk kan være annerledes i dag enn for tretti år siden, blir likevel dialektbruken i mange tilfeller knyttet sammen med det stereotype bildet av «nordlendingen», «totningen», «bergenseren», «østfoldingen» eller «trønderen».

Jeg vil i denne artikkelen først og fremst gi en oversikt over *hvordan* dialektene blir brukt i radioreklamen, men jeg vil også gi en oversikt over omfanget av dialektbruken og vise hvilke dialekter som blir brukt. Jeg har tatt utgangspunkt i 147 reklameinnslag tatt opp fra P4 i tre dager fra klokka 0700 til 1900 med tre måneders mellomrom (6.11.97, 5.2.98 og 5.5.98).

5% av reklameinnslagene har talespråk som jeg har valgt å karakterisere som standard nynorsk. Det er i noen tilfeller vanskelig å skille mellom standard nynorsk og enkelte dialekter (spesielt vestlandsdialekter). Dersom talespråket inneholder former som for eksempel «kva» og «kvifor» (og ikke f.eks. «ka» og «koffor»), har jeg antatt at det er ment å være på nynorsk. Avgrensingsproblemet mellom oslodialekten og standardtalespråket er også vanskelig, spesielt i radioreklamer hvor språkinnslagene er svært korte, derfor vil jeg presisere at tallene er basert på skjønn. I figuren nedenfor gir jeg en grafisk representasjon av prosentvis forekomst av dialektinnslag i radioreklamen:

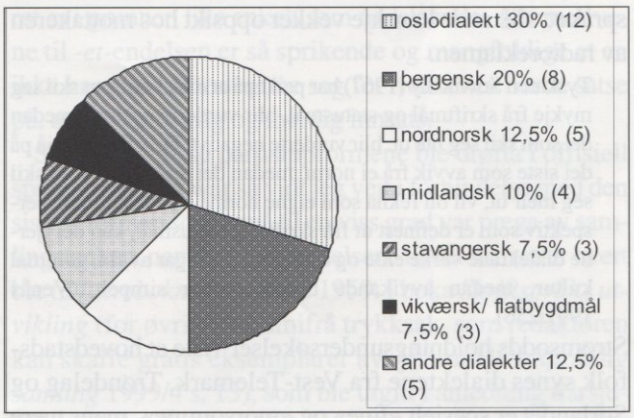

Figur 1: Prosentvis dialektforekomst i radioreklamen (antall forekomster i parentes)

Tilsammen 25% av radioreklamene har innslag av dialekter. Dette kan virke som et høyt tall, men av disse reklamene er det bare et fåtall (dvs. 7%) som ikke også har innslag av standardtalespråk. Standard østnorsk er det dominerende talespråket i radioreklamen. Overraskende er det vel ikke at oslodialekten topper statistikken over de mest brukte dialektene i radioreklamen, med bergensdialekten på andre plass. Mer overraskende er det at den tredje mest brukte dialekten i radioreklamen er nordnorsk og ikke trøndersk, som man kanskje ville ha forventet hvis man tok hensyn til folketallet i de større byene. Andelen av hvilke dialekter som er brukt, kan selvfølgelig til en viss grad bero på tilfeldigheter i utvalget. Dette gjelder spesielt de dialektene som bare har en, to eller tre forekomster.

At nordnorsk er blant de mest brukte dialektene i radioreklamen, tror jeg derimot ikke er tilfeldig. Dette er et inntrykk jeg har fått bestyrket etter å ha hørt radioreklamer også utenom P4-materialet. En årsak til det kan være at nordnorsk har en lett gjenkjennelig, og for østlendinger «morsom» aksent. I en språkholdningsundersøkelse som Svein Arne Strømsodd foretok blant folk på øst- og vestkanten i Oslo i 1979 viste at nordnorsk var en av de minst likte dialektene (fra Venås 1991:255). Den negative holdningen som oslofolk tidligere hadde overfor nordlendinger, har forandret seg de siste årene, og dette gir nok også utslag i holdningen til de nordnorske dialektene. Mange hovedstadsbeboere synes nok dessuten at nordnorsk er lettere å forstå enn for eksempel enkelte vest-

landsdialekter. Dersom «forståeligheten» skal være en grunn for at nordnorsk er mye brukt, blir det vanskelig å forklare at midlandsk utgjør hele 10% av de samlede dialektforekomstene. De østlandske fjellbygdemålene er jo (på grunn av de mange konservative trekkene) oftest like «lette» (eller «vanskelige») å forstå som vestlandsdialektene. Jeg vil anta at den store forekomsten av midlandsk først og fremst skyldes at disse dialektene er så annerledes sammenliknet med oslodialekten eller standardtalespråket, slik at de kanskje vekker oppsikt hos mottakeren av radioreklamen.

> Tyskaren Sowinsky (1967) har peikt på at dialektar som skil seg mykje frå skriftmål og statusmål, blir vurderte positivt, medan dei som skil seg lite ut, blir vurderte negativt. Folk flest vil sjå på dei siste som avvik frå ei norm, medan dei dialektane som skil seg meir ut, vil bli rekna som eigne normer. I eit samfunnsperspektiv som er definert ut frå skrift- og statusmål, kan dei fjerne dialektane verke ekte og fine, som ovringar av fin, gammal kultur, medan avvikande bymål verkar simpelt (Venås 1991:256).

Strømsodds holdningsundersøkelser viste at hovedstadsfolk synes dialektene fra Vest-Telemark, Trøndelag og Sørlandet er spesielt «fine» og «morsomme», mens nære dialekter som totendialekt og østfolddialekt blir oppfattet som «stygge» (Venås 1991).

Det folkerike lavlandet på Østlandet er bare representert med tre dialektinnslag, og litt overraskende er Trøndelag bare representert med to. Jeg har nevnt at det kan være tilfeldigheter som spiller inn med så få innslag, derfor er det vanskelig å trekke noen konklusjoner.

Dialektforekomsten i reklamedel 2 (tilsammen 10%) er spesielt interessant, fordi denne reklamedelen skal framstå som den «seriøse» reklamedelen. Jeg antar derfor at dialektene som forekommer i denne reklamedelen har spesielt høy prestisje. Bergensk og nordnorsk har størst forekomst i denne reklamedelen, mens oslodialekten ikke har høy nok status til å bli brukt i «seriøse» sammenhenger. Oslodialekten ligger nært det sørøstnorske standardtalespråket, og på grunn av standardtalespråkets høye prestisje som «nøytral» språkform er det nærliggende å tro at standardtalespråket blir valgt i reklamedel 2 istedenfor oslodialekten. Den blir heller ikke oppfattet som «spesiell», «morsom» og «annerledes», slik mange oppfatter for eksempel dialektene i Vest-Telemark.

Dialekt som språklig virkemiddel i radioreklamen

Det er viktig for reklamefolk å gjenskape en hverdagslig situasjon som folk kan kjenne seg igjen i. Fordi dialektbruk er såpass akseptert og utbredt i Norge, er dialektbruken også en naturlig del av talespråket i radioreklamen.

I noen tilfeller blir det brukt kjente (og noen ganger navngitte) skuespillere i radioreklamen, og disse framstår med sitt virkelige talemål enten det er standardtalespråk eller dialekt. I reklameeksempelet nedenfor (tatt opp på P4 i november 1997) reklamerer den kjente Stavanger-komikeren Per-Inge Torkildsen for *Nærmat:*

Transkripsjonstegn:
«‘» markerer hovedtrykk
«´» betegner stigende intonasjon
«..» betegner kortere pause
«...» betegner lengre pause
«L» betegner tjukk l
«R» betegner skarre-r
«+» betegner ordfragment
«-» betegner tonemgruppe
[klamme med tekst] betegner ikke-språklige elementer

Reklameeksempel 1 (Nærmat; P4 nov. 97; 30 sekunder):

reklamedel 1:
mann 1: halais gåttfålk de e peR inge .. huskeR du den julen då du satte måltekRemen te kjøling i kjellaRen å en gRevling jekk jønnå de knusta kjellaRvindue å spiste åpp adle di dyRe beRå .. men du vett de va føR di åbna næRmat nedi gadå ja fåR nå fåR du gRevla møje [musikk begynner] dess'eR fåR onna tjue kRoneR

reklamedel 2:
mann 2: denne uken ær de tilbud på en liter annabell hestesko fra henning-olsens-is får bare nitten nitti .. hos nærmat
mann 1: nej kåm te fåRnuft fålkens å bRug den bu'-tikken såm ligge næRmast å viss de æR næRmatbutikk .. så e de de [musikk slutt]

Den karakteristiske stemmen og Stavanger-dialekten levner ingen tvil om at mannen som presenterer seg som Per-Inge, virkelig er Per-Inge Torkildsen. Talespråket hans gir mange eksempler på typiske kjennetegn for rogalandsdialekten, for eksempel skarre-r, a-mål /knusta/ og /kjellaren/, å-endelse i bestemt form intetkjønn flertall og hunkjønn entall /beRå/ og /gådå/ og eksempler på karakteristiske konsonantoverganger i /adle/ og /åbna/. I radioreklamene med kjendiser som bruker dialekt til vanlig er ikke selve dialektbruken noe virkemiddel i egentlig forstand. Dialekten er en naturlig del av vedkommendes dagligtale. Talespråket som virkemiddel er i slike tilfeller sekundært i forhold til kjendisens personlige karakteristikk og hva slags verdier han eller hun står for: «The voices of celebrities (or mimics of celebrities) bestow upon a product all the values signified by that individual: the strength of the athlete, the glamour of the star or the authority of the politician» (Cook 1992: 89). For Per-Inge Torkildsen er det selvsagt viktig at dialekten hans gir ham en personlig regional tilknytning til Stavanger. Men det kan også virke som om han er svært opptatt av å bruke dialekten for å skape en regional identitet knyttet til Stavanger-humor eller Stavanger-mentalitet.

Flere radioreklamer bruker dialekter som virkemiddel

for å vise at produktet som det reklameres for har stor utbredelse og blir brukt av folk over hele landet. Det fins også flere eksempler på at én radioreklame bare bruker noen få utvalgte dialektformer. I en reklame for elektronikkmerket *JVC* blir flatbygdmål brukt som virkemiddel i et ordspill: /je ve se teve/ (utdrag fra radioreklamen). I et annet reklameeksempel blir dialektformen /'pottitt/ brukt for å konnotere noe «ekte norsk», og dialektformen blir dermed satt i sammenheng med produktet som det reklameres for, nemlig «Godt Norsk»-merkede produkter.

Jeg har undersøkt om det kan være en sammenheng mellom produkt, målgruppe og dialektbruk, men i de fleste tilfeller er det ingen spesiell sammenheng. Det er ingen logisk sammenheng i at det for eksempel blir brukt Stavanger-dialekt i radioreklamen for *Vesta bilforsikring, Nærmat* eller *Kos*. Spesielt vanskelig er det å oppdage noen sammenheng mellom dialektbruk og målgruppa. Av alle radioreklamene i materialet er det bare to reklamer som direkte appellerer til en bestemt målgruppe, nemlig reklamen for bladet *Mann* og blomsterkjeden *Interflora*. Begge reklamene («mannfolkbladet» og blomster til morsdagen) henvender seg til menn, men det er vanskelig å se noen sammenheng mellom denne målgruppa og bruken av bergensdialekt. I stedet må man se på dialektbruken i den enkelte radioreklamen for å finne ut om det er noen årsaker til at det i dette tilfellet er innslag av bergensdialekt. Bergensmålet i reklamen for *Mann* er nok et eksempel på bruk av (denne gangen en ikke-navngitt) fiktiv «kjendis», nemlig Eivind Solås' «Bergens-eksentriker».

Det er lettere å tenke seg en sammenheng mellom bruken av dialekt og produktet det reklameres for. Guy Cook mener at det *er* en sammenheng mellom blant annet bruk av standardtalespråk, dialekter og forskjellige reklameprodukter:

> Although women's voices are used for tampons; foreign accents for exotic food, alcoholic drinks or perfume; regional or working-class accents for humorous effect in the advertising of cheaper necessities; the most authoritative summarizing voices are almost always those of indigenous educated middle-class males, especially in safety campaigns and ads for expensive durables and financial services (Cook 1992:90).

Man kan tenke seg at dialekt i noen tilfeller blir brukt for å knytte et produkt opp mot en landsdel. Det er imidlertid ikke eksempler på dette i mitt materiale. Jeg har likevel sett eksempel på dette i en TV-reklame for *Findus* «feskegratæng», hvor nordlandsdialekten blir brukt som virkemiddel for å understreke at fiskegratengen er ekte vare (dvs. produsert av ekte lofottorsk). «Dialekten» gir mottakerne bestemte konnotasjoner, og disse konnotasjonene kommer tydeligere fram i sammenheng med det stereotype bildet som kommer til uttrykk i radioreklamen ovenfor.

Sammenhengen mellom stereotypi og bruk av dialekt

Et viktig virkemiddel i radioreklamen er bruk av stereotypier. Her vil jeg se nærmere på forholdet mellom stereotypi og talespråket.

The Encyclopedia of Language and Linguistics definerer 'stereotypi' slik:

> A stereotype is now considered to be an overgeneralization and an uninformed one. It is inevitable that cultural knowledge includes not only information about one's own actions and behavior, institutions, traditions, customs, and artifact, but also about other human groups and the environment. The concept of stereotype primarily focuses on the knowledge of other sociocultural groups. [...] Although stereotypes are generally considered uninformed opinions it has been argued that they are not totally false, but that there is some degree of truth in them (Asher 1994:4349).

Angela Goddard mener at stereotypisering er en strategi som mennesker bruker for å filtrere all informasjon. Denne prosessen består i at vi konsentrerer oss om noen detaljer som vi oppfatter som viktige, og disse detaljene bruker vi til å lage kategorier som vil hjelpe oss å tilpasse våre erfaringer til et mønster som vi kan forstå. Denne forenklingen av virkeligheten kan føre til en negativ framstilling eller holdning som ofte går ut over de svake i samfunnet (Goddard 1998: 62). Talespråket blir ofte satt i sammenheng med stereotype holdninger. Det er vanlig å beskrive både ord, former og hele dialekter med vurderende adjektiver som for eksempel «fin», «stygg», «komisk», «rar» eller «koselig». Slike vurderinger er lingvistisk sett helt grunnløse og tilfeldige, og de viser at språkholdningene hos folk tydelig er stereotypier som er en del av det kulturelle fellesskapet (Sandøy 1985: 159).

Norske reklamebyråer bruker dialekter bevisst for å beskrive eller karikere visse grupper; for eksempel blir fotballfans ofte framstilt som trøndere, fiskere som nordlendinger, håndverkere som østfoldinger, kjekkaser som bergensere og prester som vestlendinger (samtale med Sigmund Falck og Øystein Johnsen i radioreklamebyrået *Stig og Stein* 06.04.98). Reklamefolk henter sin inspirasjon fra mange av de samme erfaringene som mottakerne av reklamen. Spørsmålet er om dialektbruken i form av stereotypier er et uttrykk for den generelle holdningen blant folk til bestemte dialekter. Det er viktig her å se på hvem som har synsvinkelen, for i de fleste sammenhenger ser vi virkeligheten i reklamen gjennom en Oslo-borgers øyne. Årsaker til dette er at massemediene generelt er oslodominerte og at de største reklamebyråene er lokalisert til hovedstaden. Reklamefolk spiller bevisst på kjente stereotypier fra en Oslo-borgers synspunkt, derfor får hovedstadsstereotypier som for eksempel at «alle» fra Toten er bønder også gjennomslag i andre landsdeler.

Stereotypier blir brukt i radioreklamen på mange forskjellige måter. Det er vanlig blant annet å bruke stereotypier for å skape kontraster, for eksempel mellom «snill og slem», «ung og gammel» og mellom «by og land». Oftest blir stereotypier brukt for å skape morsomme og overraskende poenger. Reklamefolk bruker gjerne dialekter i

forbindelse med vanlige stereotype oppfatninger knyttet til de ulike landsdelene i Norge. I en undersøkelse fra Bergen om stereotypier omkring dialektbruk fikk Jo Kleiven som resultat at folk med bergensdialekt ble oppfattet som overlegne, snobbete og selvgode, mens folk med Fanadialekt («strilene») ble oppfattet som gamle og umoderne. Østlendingen ble vurdert som selvsikker, snakkesalig, uavhengig, moderne, frigjort og snobbete (Kleiven 1975: 124, 126). Angela Goddard mener at det er viktig at språket viser en viss tilknytning til den aktuelle målgruppa:

> Since advertising tends to target particular groups of people, one way of getting an audience to recognise who an advert might be aimed at is to provide some language in the text that will be connected with a particular group. This connection doesn't have to be real in being language that is actually used by that group; it is enough that readers think there is some connection - a loose association is all that is required for advertising purposes. It is at this point that the process of **stereotyping** is clearly at work (Goddard 1998:62).

I reklameeksempelet nedenfor blir talespråket brukt som virkemiddel for å framheve det sterotype ved en bonde fra Toten:

Reklameeksempel 3 (Telia; P4 des. 97; 40 sekunder):

reklamedel 1:

kvinne: åpplysninga

mann 1: mårn .. dø je bære lurde på dæ åm je må bytte 'tælefon å de je bLi medlem åt an dærre telia

[musikk begynner]

reklamedel 2:

mann 2: viss du tror at du må ha ny tele'fon når du sjifter til telia .. så kan vi berolige dæi me en gang .. den eneste fårsjellen du vil mærke ær at tele'fonræiningen blir lavere .. de har telia bestemt sæ får .. ikke minst di to første ukene i janu'ar .. viss du ringer telia nå .. på åtti nulltre femten sæisten .. da får du hall pris på samtaler til utlanne .. fjærntakst .. å fra fast tele'fon til mo'bil .. hall pris .. ring telia gratis i dag .. på åtti nulltre femten sæisten åm rimeliere tele'fon hele åre

[musikk slutt]

reklamedel 1:

mann 1: så je treng ittno ny 'telefon asså .. dæ e jo helt utrule .. da kjøpe je heller en ny vænnepLog åt traktorn .. ja dø .. h+ har du nommere te kapp traktor å video æl´

I denne reklamen oppstår det en dialog mellom reklamedelene i og med at mann 2 (= overstemmen) overtar den kvinnelige karakterens funksjon. Bonden (mann 1) fra Kapp på Toten har dialektmerkene tjukk l /vænnepLog/, trykkforskyvning mot venstre i fremmedord /'tælefon/, pronomenet /je/, nektingsadverbialet /itte/, presensformen /treng/ og «toten-l» /æl/. Mann 2 snakker standard østnorsk og mangler dialekttrekkene tjukk l /blir/ og trykkforskyvning i fremmedord /tele'fon/.

Reklamen gir oss et stereotypt bilde av innringeren. Personen ringer opplysninga for å få svar på et litt dumt spørsmål, som dessuten også ligger utenfor opplysningas ansvarsområde. Overstemmen tar over spørsmålet og beroliger om at ingen må bytte telefon hvis man skifter til Telia. Innringeren representerer den jevne mann, og overstemmen henvender seg derfor til folk flest (det vil si mottakerne av radioreklamen). Det stereotype ved innringeren forsterkes når det også viser seg at han er bonde. Venås sier at holdninger til språk er gjerne holdninger til dem som snakker språket:

> Stereotype oppfatningar om folk har gjerne å gjera med språkbruken deira. Dersom nokon tykkjer at ein bonde talar seigt og breitt, kan dette blir teke som ei språkleg stadfesting på stereotypien at bønder er dumme (Venås 1991:252).

Virkeligheten i reklamen ovenfor blir sett fra en Oslo-borgers ståsted, og da er det klart at en mann som snakker totendialekt også må være bonde - og litt enfoldig. Gjennom byfolks stereotype forestilling om livet på landet med dårlig butikkutvalg og fritidsmuligheter (Kapp traktor og video) får reklamen et humoristisk preg.

Men det er ikke bare bøndene som blir karikert i reklamen, også byfolk får gjennomgå, noe som neste eksempel vil vise:

Reklameeksempel 4 (Peugeot stasjonsvogn; P4 jan. 1998; 30 sekunder):

reklamedel 1:

mann 1: ja .. e .. go dag

mann 2: mårn ja

mann 1: æ+ ær de di såm æ dyrlegen i åmråde hær´

mann 2: ja je e 'distriktsvetrinærn ja .. å ær de de gjel´

mann 1: næ+ ja di fårstår .. jæ f+ fant et stort dyr i væikanten rett hæ borte

mann 2: å sjlaks dyr da a´

mann 1: næi de æ jæ kke helt sikke på .. men jæ har de bak i bilen hæ borte

[lyd i bakgrunnen: mø]

nå bynner de visst å våkkne ijen å

mann 2: å ær æ sjlaks bil du kjøre a´

[musikk i bakgrunnen]

reklamedel 2:

mann 3: åpplev plassen i våre sta'sjonsvångner .. både pisjå trehundreåseks å firehundreåseks sta'sjonsvångn har i tillegg kjøreegenskaper langt utenåm de vanlie

[musikk slutt] .. å tre års garanti

I dialogen møter vi en bymann og en veterinær fra landsbygda. Veterinæren har dialekttrekkene trykkforskyvning mot venstre i fremmedord /'distriktsveterinærn/, pronomenet /je/ og «Toten-l» i /gjel/. Bymannen snakker standardspråk med østnorsk tonefall og dagligtaleformer som /bynner/ og /jæ'kke/. Reklameeksempelet spiller på kjente forestillinger om bymennesker på landet. Her blir (flatbygd-)dialekt og standardtalespråk brukt i sammenheng med stereotypi for å vise kontrasten mellom by og land. I uvante landlige omgivelser er det bymannen som blir framstilt som uvitende og dum. Reklamen spiller på kjen-

te stereotypier fra en Oslo-borgers synspunkt om at folk fra flatbygdene nord for Oslo er bønder eller i hvert fall har et «landlig» yrke. Det spesielle med denne reklamen, er at det ikke er den «innfødte» som er dum denne gangen, men nettopp mannen fra byen. Bymannens uvitenhet om livet på landet blir brukt som virkemiddel for å få fram reklamebudskapet, nemlig at det er stor plass i Peugeots stasjonsvogner.

Oppsummering

I denne artikkelen, som bygger på resultater fra min hovedfagsoppgave, har jeg sett på dialektbruken i radioreklamen. I tilsammen 25% av reklamene er det innslag av forskjellige dialekter, og de mest brukte dialektene er ikke overraskende oslodialekt og bergensk. Mer overraskende er det at nordnorsk og midlandsk kommer så høyt opp på lista, mens trøndersk bare er representert med 2 dialektinnslag.

I mange av radioreklamene er dialekten ikke det viktigste virkemiddelet i seg selv, men den er brukt for å gjenskape en hverdagslig situasjon. Siden dialektbruk er så utbredt i Norge i dag, er det naturlig at det også forekommer dialekter i radioreklamen. I enkelte tilfeller blir det brukt kjendiser i radioreklamen som snakker dialekt til vanlig, dessuten blir dialekter brukt som virkemiddel for å gi inntrykk av at det aktuelle produktet blir brukt av mange mennesker over hele landet. Man kan tenke seg dialekt brukt for å knytte et produkt til en landsdel, men jeg har ingen eksempler på dette i reklamematerialet. I det hele tatt er det vanskelig å se noen sammenheng mellom dialektbruken, produktet og målgruppa. En av de viktigste grunnene til at det brukes dialekt i radioreklamen, synes å være som virkemiddel for å framheve visse stereotypier.

Litteratur:

Asher, R. E. & Simpson, J. M. Y. (red.). 1994. *The Encyclopedia of Language and Linguistics*. Volume 8, Volume 2. Oxford, New York, Seoul, Tokyo: Pergamon Press

Cook, Guy. 1992. *The Discourse of Advertising*. London, New York: Routledge

Fiske, John. 1994. *Kommunikationsteorier - en introduktion*. Stockholm: Wahlström & Widstrand

Fougner, Jorunn & Søbstad, Frode. 1990. *Medielære*. Oslo: Tano

Goddard, Angela. 1998. *The Language of Advertising - Written Texts*. London & New York: Routledge

Kleiven, Jo. 1975. Stereotypiar omkring dialektbruk – nokre døme frå Bergen. I: Steinset, Åge & Kleiven, Jo. *Språk og identitet*. Oslo: Det Norske Samlaget: 120-128

Sandøy, Helge. 1985. *Norsk dialektkunnskap*. Oslo: Novus Forlag

Schwebs, Ture & Østbye, Helge. 1995. *Media i samfunnet*. Oslo: Det Norske Samlaget

Venås, Kjell. 1991. *Mål og Miljø. Innføring i sosiolingvistikk eller språksosiologi*. Oslo: Novus Forlag

Muntlige kilder:

- Intervju med Sigmund Falck (kreativ leder) og Øystein Johnsen (tekniker) i radioreklamebyrået *Stig og Stein* 06.04.98

- Samtale med Petter Schjerven i radioreklamebyrået *Stig og Stein* 24.3.98

K.E. Steffens:

En uortodoks bekjennelse

Arne Torp omtaler, siterer og kommenterer meg i Språklig samling nr. 4/99. Det gjør han på en elskverdig og humørfylt måte, men jeg synes ikke betegnelsen *apartheid* om mitt syn på det ideelle forhold mellom våre to skriftsprog er treffende. For meg er apartheid noe odiøst, noe jeg forbinder med diskriminering og undertrykkelse, noe som det ligger fjernt fra meg å støtte eller oppfordre til.

Den ideelle sproglige tilstand i Norge er efter mitt syn uoppnåelig, utopisk, sprogpolitisk helt urealistisk. Den ville innebære to særpregede og mest mulig selvstendig normerte skriftsprog som fanger opp, verner og formidler ulike sider ved det historisk betingede sproglige mangfold i vårt land. Nynorsk er slik sett berettiget i den grad det er ramme og miljø for et sproglig «råmateriale» som ikke kan få plass og overleve i riksmålet, men som i sin foredlede og systematisk form har sitt utspring i og avspeiler de sentrale trekk ved Ivar Aasens geniale syntese.

Delvis på oppfordring av min gamle venn J. Gjerdåker (pussig nok er han mer konform med moderne nynorsk enn jeg) ble jeg medlem av Høgnorskringen, men det dypere motiv er nok personalhistorisk og genealogisk, idet jeg vokste opp og gikk på skole i Aasens hjembygd og er beslektet med ham gjennom to av mine besteforeldre. Men lenge før det ble aktuelt var jeg overbevist om at saken var god, men at den nasjonale ideologi som den forfektes med er foreldet, ubrukelig og feilaktig.

Jeg er nok som Torp sier «uortodoks», en dårlig partigjenger som alltid har hatt vanskelig for å gå i takt med de

rettroende i de lag og organisasjoner hvor jeg har vært medlem. (Her må jeg få lov til atter en gang å opplyse at jeg aldri har vært medlem av Riksmålsforbundet.)

Mine kritiske betraktninger om nynorsk nasjonalisme har fått plass i *Vestmannen* og *Høgnorsknytt*, men det har neppe gjort meg populær i disse kretser at jeg benekter at en norsk nasjonal identitet finnes og at høgnorsk er det eneste sproglig gyldige uttrykk for denne påståtte identiteten.

Det er riktig som Torp skriver at jeg helst skulle ønske at undervisning i sidemål ble gjort valgfri. Jeg mener den nuværende ordning er skadelig for nynorsken først og fremst fordi den fungerer som et brohode for sprogets bokmålisering. Men jeg kan ikke se at det er mulig å stoppe den økende bokmålisering som oppløser nynorskens særpreg og svekker dens eksistensberettigelse. På noe lengre sikt tror jeg derfor at nynorsk vil dø ut som en kulturøkologisk overflødighet.

Jeg er altså bange for at moderat bokmål vil stå tilbake som «einaste riksmål» og at nynorsk og målreisningen vil ende som noe bortimot en tragisk episode i norsk sprøghistorie.

Arne Torp:

Et systemproblem i det radikale bokmålet

Noen tanker om normering av perfektum partisipp (supinum) i sterke verb på bokmål

På konservativt eller såkalt moderat bokmål er det som kjent en hel rekke fortidsformer av verb som ender på *-et*. Det gjelder først og fremst i svake verb, der en både har preteritumsformer som (vi) *kastet* og perfektum partisippformer som (vi har) *kastet*, men det gjelder også partisippformer av sterke verb som (vi har) *skrevet*. Disse *-et*-endelsene i verb skiller seg uttalemessig fra den tilsvarende endelsen i bestemt form entall av substantiv på bokmål: I substantiva har vi nemlig å gjøre med såkalt stum *t*, dvs. at vi skriver *-et*, men uttaler bare *-e*, mens verbformene både skrives og uttales som *-et*. Skriftbilder som *kastet* og *badet* har altså to forskjellige uttaler på konservativt bokmål avhengig av ordklassetilhørighet; jf. «hun *kastet* langt / hun *badet* lenge : *kastet* var langt / *badet* var nytt». Hvorfor det er blitt slik på konservativt bokmål, skal vi komme tilbake til seinere.

På radikalt bokmål skriver vi derimot *-a* i svake verb: (vi) *kasta* og (vi har) *kasta*. Men noe tilsvarende er ikke tillatt i sterke verb; her er det bare lov å skrive f.eks. (vi har) *skrevet*. Men i alt norsk folkemål ender partisipp også av sterke verb på vokal – *-e* eller *-i*. Dette «forbudet» blir dermed et problem for den som gjerne vil skrive radikalt bokmål og samtidig gjennomføre et system uten «folkemålsfremmede» *-et*-endelser i verb. Men heller ikke på *konservativt* bokmål er sterke partisippformer helt uproblematiske, som vi skal se helt mot slutten.

Det emnet jeg tar opp her, er ellers på ingen måte nytt; tvert imot er det et problem som har vært drøfta mange ganger før i norsk språknormering. Sterke partisippformer av typen *skrevet* og *krøpet* på bokmål mot *skrive/skrivi* og *krope/kropi* på nynorsk har alltid representert et problem for samnorskstrevet. Ett problem er rotvokalene – her fins det diverse tenkelige alternativer – et annet endingsvokalen – *-e* eller *-i* – og det tredje er altså *-t*-endelse, som på bokmål, eller vokalendelse som på nynorsk. Disse vanskene har da ført til at språknormererne aldri har greid å bli enige om et alternativ til de tradisjonelle skriftformene på bokmålssida; former som *skrevet* og *krøpet* har alltid vært og er fremdeles de eneste tillatte på bokmål. En trenger neppe være språkhistoriker for å oppleve «folkelige» *-a*-former som *kasta* og *henta* som stilbrudd når de må opptre sammen med *-et*-former som *skrevet* og *krøpet*, som oser lang veg av «dannet dagligtale», men slik må det altså bli for den som vil skrive radikalt bokmål og samtidig holde seg innafor den gjeldende bokmålsnormen.

Det er særlig dette problemet jeg har tenkt å drøfte i historisk perspektiv i denne artikkelen. Men før jeg går løs på det, vil jeg prøve å vise at disse partisippformene har ei ganske innfløkt historie også på nynorsk, og at nynorskproblemene på en finurlig måte henger sammen med problemene på bokmålssida. Deretter skal jeg vende tilbake til hovedproblemet: Partisippformene av sterke verb på radikalt bokmål. Til slutt vil jeg også driste meg til å komme med en antydning om hvordan en kan løse denne floken.

Et systemproblem for skriftlig nynorsk – og talt (konservativt) bokmål

For en samnorskstrever i dag kan det virke paradoksalt og uforklarlig at nynorsken, som fra Aasens tid hadde «samformer» med norsk-dansk/riksmål/bokmål som *bundet, sunget, sovet* stikk i strid med all slags tilnærmingspolitikk seinere har fått «særformer» som *bunde, sunge, sove* eller *bundi, sungi, sovi,* som i dag er jamstilte former.

Forklaringa på dette er at en alt tidlig fant på å erstatte Aasens «systemriktige» fortidsformer av svake *a*-verb, som *kastade – kastat* (jf. *-de*-verb som *førde – ført*) med ortofone (= talemålsnære) former som *kasta – kasta,* og slik har systemet da vært i landsmål/nynorsk helt fra 1901.

Og når *(eg hev) kastat* blei endra til *(eg hev) kasta* i svake verb, var det systemriktig å endre *(eg hev) sunget* til *(eg hev) sunge* i sterke.

Dermed hadde en altså fått et system i nynorsk der partisipp av både sterke og svake verb kunne ende på vokal, mens disse formene tidligere – altså før 1901 – endte på såkalt stum *-t*. Det som fra et reint systematisk synspunkt er veldig påfallende i den forbindelse, er at en ikke samtidig strøyk den stumme *-t'*en i bestemt form av substantiv som *huset* og *eplet*. Dette er en klar inkonsekvens, og den kan da heller ikke forklares systeminternt innafor nynorsk-tradisjonen. Som kjent har det også eksistert mer uoffisielle nynorsknormaler der *-t'*en i substantiv var borte; bl.a. den såkalte Midlandsnormalen, som Garborg brukte; samme praksis finner vi også hos en forfatter som Olav Duun.

Derimot er denne inkonsekvensen forklarlig dersom vi trekker inn *standarduttalen* innafor den andre norske målforma. Der er det nemlig slik at *-t'*en normalt er stum i substantiv (bortsett fra i svært skriftbunden uttale; jf. Carl I. Hagens sporadiske 'partiett'), men *ikke* i verb. På konservativt bokmål uttaler en altså *huse, eple* i substantiv, men *kastet, sunget* i verb. Dette kan ikke forklares språkhistorisk som noe annet enn ei kryssing av folkelig norsk uttale i substantiv med rein skriftuttale i verba – all norsk (og folkelig svensk nord for götamåla) har bortfall av gammel *-t* i trykklette stavelser, uansett hvilken ordklasse det gjelder. Bokmålsuttalen med *stum -t* i substantivendelser som *huset* og *uttalt -t* i verbformer som *kastet* kan derfor gjerne kalles bastardformer sett fra et reint språkhistorisk synspunkt, men språkhistorie betyr som kjent lite mot de harde sosiolingvistiske fakta, og de sier i dette tilfellet at den norske overklassa på et eller annet tidspunkt i fortida (sannsynligvis på 1700-tallet) har gjort et slikt «inkonsekvent» valg av former i sitt «dannede» talemål, og det er den virkelighet vi har å forholde oss til den dag i dag.

Denne inkonsekvensen i *bokmålsuttalen* har dermed i det minste vært medvirkende til at vi har fått en historisk inkonsekvens i *skrivemåten* på nynorsksida; det er ingen språkintern grunn til å skrive f.eks. *verset er sunge* på nynorsk – det hadde vært mye mer systemriktig å skrive enten *verset er sunget* eller *verse er sunge*.

Nå er det imidlertid neppe andre enn oss språkhistorikere som bekymrer seg over den slags inkonsekvenser som det her er snakk om. Problemet i skriftlig bokmål er derimot verre for oss som gjerne vil skrive radikalt. Det er det resten av denne artikkelen skal dreie seg om.

Perfektum partisipp i sterke verb på bokmål

Problemet er altså primært det at konservativ bokmålsuttale har *-t*-endelse i former som *skrevet* og *krøpet*, mens alt såkalt norsk folkemål har endelse på vokal: *-e* eller *-i*. Dette gjelder til og med bergensmålet, der svake verb ender på *-et: kastet*, men sterke på *-e: skreve*. En kan derfor med full rett hevde at *-et* i partisipp av sterke verb mangler ethvert grunnlag i norsk folkemål, i alle fall slik dette begrepet har blitt brukt tradisjonelt.

Nå kan en da saktens undre seg over hvorfor språknormererne for lengst har legalisert vokalendelse i svake verb – som jo faktisk ikke er allmenn i folkemålet dersom bergensk skal telle som folkemål, og det bør det vel! – mens vokalendelse i sterke verb fremdeles er forbudt. Og svaret er i grunnen like enkelt som nedslående: Alternativene til *-et*-endelsen er så sprikende og mangfoldige at en ikke har greid å bestemme seg for hvilket en burde satse på, trass i langvarig og iherdig innsats.

Siste gang disse partisippformene ble drøfta i offisiell språknormering, var så vidt jeg veit i forbindelse med den siste reformen som ennå til en viss grad var prega av samlingstanken, nemlig i forberedelsene til det som etter hvert ble til *Læreboknormalen* av 1959. I boka *Skriftspråk i utvikling* (for øvrig en framifrå trykksak, som redaktøren kan skaffe gratis eksemplarer av; jf. omtale i *Språklig samling* 1999/4 s. 13), som ble utgitt i anledning tiårsjubileet for den forkjetra Norsk språknemnd, forteller Bernt Fossestøl og Einar Lundeby om hvordan Språknemnda hadde laga ferdig et forslag om de sterke partisippene, som ble lagt fram i den foreløpige utgreiinga *Framlegg til læreboknormal 1957,* men seinere sløyfa i den endelige versjonen:

> S u p i n u m p å v o k a l (av sterke verb) hadde aldri vært godkjent i bokmål. Sommeren 1956 ble det framsatt ønsker i arbeidsutvalget om å få innført supinumsformer av typen *biti, sungi* i bokmål, slik som nynorsk hadde det. I bokmål kunne det bare bli tale om klammeformer, til bruk i «radikale» tekster i lesebøkene og dertil kanskje tillatt for skoleelever som foretrakk tilnærmingsformer ellers.
>
> Tanken var at slike former ville bli en hjelp til å få et mer enhetlig preg over stilen når språket var «radikalt».
>
> Store vansker reiste seg imidlertid da en gikk nærmere inn på tanken. En ting var at atskillige medlemmer av nemnda foretrakk utgang på *-e* framfor *-i*, og mente nynorsk (som siden 1938 hadde hatt *-i* til hovedform) burde gå tilbake til *-e*. Dette synet grunnet seg bl.a. på at bokmål jo hadde *-et*, og at det ville være lettere bare å kase bort *-t* enn å endre *-et* til *-i*. Men et annet problem, som var enda mer vrient, var hva rotvokalen skulle bli i flere av klassene. Det fins nemlig i bokmål en del partisipper som ikke kan få utgang på vokal uten at rotvokalen må endres: *skutt* og *brutt* kan ikke beholde sin *u* i en tostavelsesform. – Skulle en så velge *skoti, skåti* (med tilknytning til nynorsk) eller *skøti, skyti* (etter østnorsk talemål)? – Omsider ble det flertall for å velge Oslo-formene med *-y-* i verb av denne klassen. Det lyktes i det hele å stille opp en liste over slike supinumsformer for alle typer av sterke verb (*Framlegg [til læreboknormal 1957]* s. 111), men ved den siste revisjonen før læreboknormalen ble stadfestet av departementet, strøk språknemnda hele punktet om nye supinumsformer. Årsaken var dels den kritikk forslaget hadde møtt, dels at mange medlemmer fra første stund hadde stilt seg tvilende til tanken.
>
> (Skriftspråk i utvikling, Oslo: Cappelen, s. 68-69)

Behandlinga før stortingsvedtaket er omtalt slik i boka:
I desember [1958] kom den siste behandlingen av læreboknormalen i samlet nemnd. På et to-dagers møte ble «Framlegg» på nytt gjennomgått punkt for punkt og en rekke endringer ble gjort. En av de viktigste var at hele forslaget om en supinumsform i bokmål med utgang på vokal ble strøket. Blant de 15 medlemmene i bokmålsgruppa ver det fremdeles 9 som var stemt for å innføre en slik form, men det var delte meninger om hvilken vokal, *-i* eller *-e*, som burde velges. Det var ikke flertall for noen av dem, og hele tanken om et alternativt supinum på vokal måtte dermed oppgis. Etter dette vedtok nynorskgruppa for sin del jamstilling av *-e* og *-i* (f.eks. *skrive – skrivi*).

(op.cit. s. 82-83)

I *Framlegg til læreboknormal 1957* er disse formene grundig drøfta både for nynorsk og bokmål. Her går det fram at partisipp på *-i* i begge målformene ble vurdert alt i 1938, og i 1957 *foreslo* en altså å ta inn slike former i bokmål.

Normeringsteknisk kan en si at det var to grunner til at det var formene på *-i* som ble regna som mest aktuelle som tilnærmingsformer i bokmålet: 1) I nynorsk var *-i* hovedform og *-e* klammeform fra 1938 til 1959; 2) østnorske dialekter har stort sett *-i*. Begge disse hensyna måtte veie tungt både i 1938 og 1957. For det første var samlingstanken ennå levende – også i 1957 – og når nynorsk hadde *-i* som hovedform, ville det være urimelig om bokmålet skulle innføre ei ny form som bare hadde status som tradisjonell klammeform på nynorsk – husk at nynorsk tidligere hadde hatt bare *-e* – *-i*-endelsen ble først innført i 1917, nettopp som ei tilnærming til østnorsk folkemål. For bokmålets del har jo de folkelige innslaga alltid i all hovedsak kommet fra sørøstlandsk, eller – for å si det rett ut – oslomål. At ei form fins i oslomål, vil derfor alltid være et viktig argument for å ta inn ei folkemålsform i bokmålsnormen, og et tilsvarende argument *mot* å gjøre det dersom forma ikke fins der.

Nå er det ingen som helst tvil om at de eneste formene som brukes av «de innfødte» på Sørøstlandet (unntatt i den sørlige delen av Østfold og vest for Langesundsfjorden) utenom bokmålsformene på *-et*, er former på *-i*. Rotvokalen kan nok derimot variere en del, men både oslomålet og måla nedover på begge sider av fjorden har alltid samme vokal som i infinitiv; dvs. former som *skrivi, fyki* og *syngi*. Forma *skrivi*, med samme rotvokal som inifinitiv, har som kjent alltid vært norma i nynorsk, mens former som *fyki* og *syngi* bare fins rundt Oslofjorden. Ikke bare for de som bruker bokmålsformene, men også for folk som snakker alle andre norske dialekter, vil derfor slike former stikke seg ut som markerte sørøstlandske lokalformer. Dette var nok også noe av grunnen til at forslaget fra 1957 ikke gikk gjennom; der hadde en for øvrig satsa på en slags mellomløsning med *[skrivi], [fyki], [sungi]* som sideformer til *skrevet, føket, sunget*.

Et annet problem er altså endingsvokalen. Som vi så ovenfor, ble *-i* og *-e* jamstilt i nynorsknormalen etter 1959, og slik var det også fram til møtet i Norsk språkråd i februar i år. Men etter det som da ble vedtatt, vil *-i*-endelsen bli nedgradert til klammeform. Dermed vil også nynorsk ha bare *-e* og *-a* som endingsvokaler innafor læreboknormalen (*bygda, viser, vore* osv.), mens *-i* og *-o* bare vil eksistere som klammeformer (*[bygdi], [visor], [vori]*). Hensynet til samform med nynorsk taler dermed ikke lenger for *-i*-endelsen på bokmål.

Konservativt bokmål har jo (som dansk) bare *-e* i endelser, mens radikalt bokmål dessuten har mer og mindre av *-a*-endelser. Derimot har bokmål aldri hatt *noen* endelse med andre vokaler enn *-e* og *-a*. Et partisipp på *-i* ville derfor også bryte sterkt med det tilvante skriftbildet når det gjelder endingsvokaler på bokmål.

Så er det spørsmålet om rotvokal og stammeform. Det er jo nemlig ikke bare rotvokalen som kan være forskjellig på nynorsk og bokmål, ofte er formene ulike på andre måter også. En veldig vanlig forskjell er den at bokmålet har partisippformer av sterke verb som minner om partisippformene av svake verb som *møte* eller *smi*; f.eks. *bryte – brøyt* (Hurra! Ble offisielt godtatt på språkrådsmøtet i februar i år!) */brøt – brutt, gli(de) – glei / gled – glidd*. Disse formene er ikke på samme måte «systemstridige» i norske dialekter som formene på *-et*, sjøl om former av typen *brutt, skutt, budt* osv. knapt forekommer i det en tradisjonelt regner som norsk folkemål. Former som *glidd, flytt, slitt* osv. er derimot ikke uvanlige i mange bymål, og de er dermed sjølsagt heller ikke «problematiske» på radikalt bokmål. Det er og blir derfor formene på *-et* som er problemet.

Drøftingene før 1959-reformen var som nevnt siste gang de sterke partisippformene i bokmålet har vært behandla i *offisiell* språknormering. Da LSS i 1966 satte opp sitt *Framlegg til samlenormal,* måtte en derimot sjølsagt ta stilling også til disse formene. Og resultatet ble da – ikke helt uventa – at nemnda her også fikk store problemer med å enes (jf. *Framlegg* s. 24-28): Noen ville ha *-e* og noen *-i* ssom endingsvokal, og et mindretall ville også beholde *-et* som jamstilt form. Enden på visa ble valgfritt *-e* og *-i,* mens rotvokalen som oftest stemte med nynorsk (*skrivi* el. *skrive*, *funni* el. *funne*, *foke* el. *foki*) men også med sørøstnorsk (*fyki*). Verb som *bryte* og *skyte* kunne dermed få i alle fall fire forskjellige partisippformer i dette framlegget: *brote, broti, bryti* og *brutt; skote, skoti, skyti* og *skutt*.

En ide til utprøving

Som det går fram av det som er sagt ovenfor, er disse partisippformene langt fra noe nytt problem i norsk språknormering. Jeg trur også det er realistisk å innse at tida for *storstilt* skriftspråksplanlegging er forbi også her i landet. Derimot er jeg såpass optimistisk på vegne av det radikale bokmålet at jeg fremdeles trur mange elementer i det kan ha ei lys framtid, sjøl om situasjonen i dag kanskje tyder på det motsatte. Grunnen til at jeg likevel våger å håpe,

er de ganske påtagelige forandringene vi ser i hva som ligger innafor det de fleste oppfatter som akseptabelt standard*talemål* i dag. Jeg erkjenner nemlig at vi har et prestisjetalemål med normerende kraft her i landet – å hevde noe annet er rett og slett å fornekte klare språksosiale fakta. Men et like klart faktum er det at dette talemålet her i landet ikke er like *klart avgrensa* i forhold til ikke-standardiserte språkformer som i språksamfunn med en mer formelt anerkjent standard. Det fins altså mange slags overgangsformer mellom «kav dialekt» og «rent riksmål»; det som med pene ord kalles bl.a. utjevna *dialekt* og *regiontalemål*, eller for å bruke det gode gamle skjellsordet, *knot* – den vanligste dialekten i vår tid, som forfatteren Einar Økland påstod midt under dialektbølga på 70-tallet, og det er neppe blitt mindre av den seinere. Dette er for øvrig ikke noe spesielt for vårt land, snarere tvertimot – fagtermer som *regiontalemål* er et svært velkjente også internasjonalt.

Nettopp hos såkalte knotere mener jeg å ha registrert ikke så reint lite av det jeg kunne tenke meg å kalle «*-t*-løse *-et*-former». Det jeg sikter til med denne paradoksale termen, er former som svarer til bokmål *drukket, hjulpet, truffet* osv. men uttalt med stum *-t*, altså som *drukke, hjulpe, truffe* (eller som *drokke, jolpe, troffe,* om en skriver hele ordet lydrett).

Som vi ser, er det bare den første av disse formene som gir samform med nynorsk, ettersom *hjelpe* og *treffe* bøyes svakt på nynorsk (*hjelpte – hjelpt, trefte – treft*). Men jeg er ikke i tvil om at mange av både knoterne – og de som snakker såkalt moderne dialekter utenfor det området der sterke verb har former på *-i* – vil kjenne seg igjen i former som *hjulpe* og *truffe* – jeg har f.eks. merka meg at en såpass karismatisk person som statsministeren i den nylig avgåtte sentrumsregjeringa er en av dem som sier den slags rett som det er.

En ide til utprøving

Som et *beskjedent* språkplanleggingstiltak som ville kunne gjøre det lettere å skrive et mer systematisk konsekvent radikalt bokmål enn det er mulig i dag, kunne jeg tenke meg å gjøre akkurat det som «atskillige medlemmer av nemnda» mente i 1957 (se sitat ovenfor), nemlig rett og slett å sløyfe *-t*-en i bokmålsformer på *-et*. I en del tilfeller ville en dermed få automatisk sammenfall med (hoved-)formene på nynorsk; f.eks. *drukke, sunge, vunne,* men i mange tilfeller vil en få former som pr. i dag verken er nynorsk eller bokmål. Det gjelder først og fremst i de to viktigste klassene av sterke verb, nemlig de som har *i* eller *y* i infinitiv, altså verb som *bite* og *skrive*, eller *bryte* og *krype*. I verb som *bite* og *bryte* – altså med *-t-* i rota – har bokmål som kjent tradisjonelle former på *-tt*, og de er som sagt ikke prinsipielt problematiske på radikalt bokmål, sjøl om former som *bitt* og *brutt* jo heller ikke er utprega norske folkemålsformer. Hovedproblemet er imidlertid former som *skrevet* og *krøpet*. Her kunne jeg altså tenke meg å legalisere former som *skreve* og *krøpe*. Såvidt jeg veit, er det ingen som hittil har våga seg frampå med disse rotvokalene kombinert med *-e*-endelse. Og den viktigste grunnen til det, er sikkert at slike former ikke fins i sørøstlandsk.

Former av denne typen – med *-e* som endelse og rotvokal *-e-* og *-ø-* – er imidlertid ganske vidt utbredd i norsk folkemål *utafor* østlandsområdet – det er f.eks. de formene jeg som sørlending har i mitt eget talemål. Det er likevel ikke hensynet til meg personlig eller eventuelt andre med min talespråksbakgrunn som er hovedårsaken til at jeg vil foreslå å legalisere slike former på bokmål – den viktigste grunnen er rett og slett den at ei slik forandring ville være minimal ortografisk og fonetisk i forhold til de tradisjonelle bokmålsformene, men derimot ganske viktig reint systematisk.

Vurdering og konklusjon

Hvor realistisk et slikt forslag vil være, er sjølsagt vanskelig å si. Situasjonen pr. i dag er jo den at også *-a*-former som *kasta* i svake verb er ganske sjeldne i *skriftlig* bokmål, mens de derimot er ganske normale i bokmålsnært *talemål*, ikke minst f.eks. i Oslo. Der hører en derimot neppe ei form som (vi har) *skreve* – da blir det enten den tradisjonelle skriftforma *skrevet* eller folkemålsforma *skrivi*. Her må en altså primært tenke seg at den direkte støtten må komme fra folkemål *utafor* østlandsområdet. Og dette er kanskje vel optimistisk å håpe på.

Det som likevel får meg til å tru at former som *skreve* og *krøpe* vil kunne ha ei framtid, er nettopp dette at de for østlendinger på en ganske frapperende måte representerer et slags kompromiss mellom de genuine folkemålsformene og de norsk-danske skriftformene. At de samtidig er helt eller delvis identiske med dialektformer utafor østlandsområdet, kan neppe heller være noen ulempe i den forbindelse.

Vi har faktisk også i alle fall ett eksempel på at ei talemålsform som opprinnelig ikke hørte heime på Østlandet, har spredd seg fra «provinsen» – dvs. Vestlandet og Nord-Norge – i løpet av det hundreåret som nylig er forbi. Det jeg sikter til, er den såkalte garpegenitiven eller *sin*-genitiven, f.eks. *far sin hatt* i stedet for *fars hatt* eller *hatten hans far*. Her var det kanskje et behov for ei kompromissform mellom den altfor skriftprega konstruksjonen *fars hatt* og den altfor «bondske» *hatten hans far,* som begge fantes på Østlandet fra før. Vi kan altså si at dette lånet løste et stilistisk problem i sørøstlandsk bytalemål. Noe lignende kan tenkes å komme til å skje med former som *skreve*. Ved verb som *skrive* er det nemlig også klart at det for dem som naturlig bruker former som *kasta*, fins en eller annen form for stilistisk konflikt mellom riksmålsforma *skrevet* og folkemålsforma *skrivi*.

Et ekstra kompliserende moment her kan være bøyinga

av disse sterke partisippene. I visse tilfeller skal jo nemlig partisipper bøyes på konservativt bokmål også, nemlig i tilfeller der partisippet blir brukt som et reint adjektiv. Det heter altså *mannen er forelsket* og *boken er utskrevet,* med *-et*-endelse i både sterke og svake verb. Men dersom vi setter partisippet sammen med substantivet i bestemt form, skal de ha forskjellig form: *den forelskede mannen* og den *utskrevne boken.*

Dette går imidlertid ikke alltid «etter kokeboka» i bokmål. Her er en del eksempler på «gale» former som jeg samla til en artikkel for en del år sia (jf. Språklig samling nr. 2-1993 s. 16-17); sitatene stammer fra samlingene ved Norsk leksikografisk institutt ved Universitetet i Oslo:

- to brukkede styreårer (*Sunnmørsposten* 1969)
- de forsvunnede pyramidene (*Film og kino* 1979)
- denne påtvungede utvidelse (*Minerva* 1963)
- utskårede lamper (*Aftenposten* 1982)
- håndskårede detaljer (*Aftenposten* 1989)
- de oppskårede akkarringene (*Aftenposten* 1989)

I alle disse eksemlene ser vi tydelig at det er såkalt analogi fra svake verb som må være bakgrunnen for de gale formene: «en *plukket* blomst : to *plukkede* blomster = en *brukket* åre : to **brukkede* årer (ikke *brukne*, som er korrekt bokmål).

Dette mener jeg viser at det sterke partisippet på *-et* faktisk er problematisk også på *konservativt* bokmål; i alle fall dersom en da ikke i framtida vil godta bøyde former som *brukkede, forsvunnede* osv. som korrekt bokmål, noe som sjølsagt ville være mulig.

For oss som holder oss til norsk folkemål, vil derimot slike former også i framtida være en vederstyggelighet. Og den medisinen som kan få bukt med dem, er å kvitte seg med alle *-et*-former i verb – både svake og sterke!

Nærmest som en kuriositet kan jeg nevne at gamle Knud Knudsen hadde sløyfing av -t i uttalen i ord som *Huset* og *sprunget* på reformprogrammet sitt i 1886 (i boka *Hvem skal vinne?*)– og i partisippene ville han helst ha bort t'en i skrift også: *sprunge*. Innføring av a-former som *kasta* regna han derimot for et fjernere mål – sammen med a-former i hunkjønn. Kanskje det kunne være på tide å prøve om Knudsens reformforslag ennå skulle være liv laga?

Harald Støren:

Systemproblem eller stigmatiseringsproblem?

Under overskrifta "Et systemproblem i det radikale bokmålet" tar Arne Torp opp et grammatisk problem i bokmålet som rører ved kjernen i det som har vært det store stridspunktet i debatten om norsk språknormering gjennom heile 1900-talet: I hvor stor utstrekning skal omsynet til spesielle samfunnsgrupper sine behov for å markere makt og sosial status gjennom språket få virke forstyrrende inn på den indre logikken i språkstrukturen? I bokmålet er kanskje bøygingsformene i perfektum partisipp bedre egna til å belyse dette spørsmålet enn noe anna grammatisk fenomén. Her gir også Torp ei glimrende oversikt over de argumenta som har vært framførte for den eine eller andre løysinga blant språkplanleggera både i bokmål og nynorsk. En stadig tilbakevendende debatt har likevel ikke ført til at en har greidd å samle seg om ei rettskriving som har kunna skapa indre konstistens i bokmålet. En har heller ikke greidd å finne fram til ei løysing som kunne bidra til tilnærminga mellom de to målformene, som alltid har vært ei av LSS sine målsettinger, samtidig som det har vært offisiell norsk språkpolitikk en stor del av etterkrigstida. Torp gir ei god framstilling av vinglinga innafor nynorsken mellom hovedformer på *-e* og *–i* fra og med 1901-rettskrivinga og fram til og med det siste rettskrivingframlegget fra Norsk språkråd av år 2000. Han gjør også godt greie for de indre stridene blant bokmålsfolket i Norsk Språknemnd framfor 1959-rettskrivinga, som førte til handlingslamming og til at en fortsatte med den konservative *–et*-forma som eineste tillatte for sterke verb – igjen med klare stilistiske inkonsekvenser i forhold til svake *–a*-verb som resultat. Jeg er einig med Torp i at denne stoda ikke er til å leva med i det lange løp, og at den er mest akutt for bokmålsbrukerer som ønsker å skrive et konsekvent folkelig bokmål.

I den videre argumentasjonen for å komma dette problemet til livs prøver Torp å plassere striden om partisippendinga i forhold til de to hovedlinjene som med vekslende styrke har gjort seg gjeldandes innafor LSS, uten å gjøra dette eksplisitt. Det gjelder på den eine sida det Atle Mosling i artikkelen "Samnorsken som idé og praksis" i et tidligere nummer av Språklig Samling kaller "den teknokratisk begrunna sammensmeltingsideologien" (etter Kjell Ivar Vannebo), der det overordna siktemålet har vært å komma fram til en samlende skriftnormal for bokmål og nynorsk, og på den andre sida "folkemålslinja", der siktemålet først og fremst er å finne fram til ei skriftform folk flest kan kjenne seg heime i ut fra talemålet i by og bygd. Folkemålslinja slog igjennom i LSS i kjølvatnet av den såkalte "talemålsdebatten" i 1973 (Språklig Samling nr. 3/1998, s. 9). I praksis vil det svært sjelden væra noen konflikt mellom de to linjene, fordi de folkelige talemålsformene som regel også vil væra fellesnemnera for de to målformene. Men skilnaden trer

likevel fram i argumentasjonen for rettskrivingsreformer. Den kommer også klart til synes i det framlegget Torp slår til lyd for når det gjelder å løyse "systemproblemet" i det radikale bokmålet med endinga i perfektum partisipp av sterke verb.

Torp foreslår å løyse dette problemet ved å gjøra endinga *–e* til eineform på bekostning av både den konservative skriftmålsforma *–et* og den radikale folkemålsforma *–i*. Dette grunngir han for det første med at det nye rettskrivingsframlegget fra Norsk språkråd vil redusere *–i*-forma til sideform i nynorsk og på den måten gjør den uaktuell som ei samform for både bokmål og nynorsk og for det andre med at *-i*-forma vil "bryte sterkt med det tilvante skriftbildet" på bokmål. Med dette gjør Torp seg ikke bare til talsmann for den gamle språkteknokratiske linja LSS forlot på 1970-talet, men han distanserer seg også klart fra folkemålslinja. Et slikt inntrykk festner seg ytterligere når han grunngir framlegget med at det ikke vil bryte for sterkt med "et prestisjetalemål med normerende kraft", og attpåtil framstiller dette normerende "prestisjetalemålet" som "klare språksosiale fakta". "Prestisjetalemålet" blir med andre ord et naturfenomén vi bare må leva med enten vi liker det eller ikke. Borte er all klasseanalyse. Det stilles ikke en gang spørsmål ved åssen dette "prestisjetalemålet" er oppstått eller om det kunne finnes grupper i samfunnet som har økonomiske og sosiale interesser av å holde det ved like. Ved å argumentere mot folkelige former i bokmålet med at de bryter for sterkt med "prestisjetalemålet" lar han, uten å gjøra det eksplisitt, disse samfunnsgruppene legga premissene for argumentasjonen. Disse gruppene har alt fra før det språklige talerøret sitt i Riksmålsforbundet. Der i garden er det som kjent "det tradisjonelle skriftmålet" og "de språklige konvensjonene" som skal styre språkutviklinga, under dekke av å væra "fri sprogutvikling" – uten omsyn verken til den indre systematikken i språket eller talemålet til folk flest.

I den videre argumentasjonen for den "akseptable" (les: i forhold til "prestisjetalemålet") *-e*-forma i perfektum partisipp vedgår Torp at dette er ei form som er så godt som uten fotfeste i talemålet i de sentrale og folkerike områda på Sør-Østlandet og at en støtte for denne forma vil måtte komma fra folkemål utafor østlandsområdet. Dette virker paradoksalt når Torp i andre sammenhenger nettopp har påpeikt det sør-østnorske folkemålet si normerende innvirkning på talemålet også i andre deler i landet og jamvel tatt til orde for å legga denne kjensgjerningen til grunn for normeringa av det radikale bokmålet. I artikkelen "Innskrenking av valgfriheten på bokmål?" går han t. eks. inn for å utvide grunnlaget for normeringa av bokmålet fra Knud Knudsens "dannede" talemål og fortsetter: "I dag er den sosiale utjamninga etter mitt syn kommet et steg videre: Nå kan vi satse på det folkelige talemålet, slik det kommer til utrykk hos de breie lag i den folkerikeste delen av landet [les: Sør-Østlandet (min merknad)]" (Språklig Samling nr. 2/1998, s. 6). Dersom Torp har gått bort fra det synet han gir utvetydig uttrykk for her, skylder han å gjøra nærere greie for det. Dersom han fortsatt står ved det, men meiner det må gjøras unntak bare for perfektum partisipp av sterke verb – den mest omdiskuterte og trulig også mest sosialt stigmatiserte av formene i det sør-østnorske folkemålet – skylder han også å gjøra greie for det på en bedre måte enn han gjør her.

Når Torp argumenterer med at *–e*-forma, som han skriver, "representerer et kompromiss mellom de genuine folkemålsformene og de norsk-danske skriftformene", tar han samtidig et klassestandpunkt som bidrar til å legitimere stigmatiseringa av arbeiderklassen sitt språk. Sjølv trudde jeg ei av hovedmålsettingene til LSS var å arbeide for å utviske det stilistiske skillet mellom folkelige og mer prestisjetunge ord og former i språket (jfr. t. eks. Lars Vikørs artikkel "LSS ved tusenårsskiftet" i "Språklig Samling" nr. 3/1999). I Norsk språkråd var vi jamvel nylig vitne til at Torp brukte dette som argument for å jamstille endinga *–en* med endinga *–a* for samtlige hukjønnsord i bokmål. I dette tilfellet argumenterte Torp for å fjerne det stilistiske skillet mellom disse endingene ved å bryte med den språkpolitiske linja den siste radikale rettskrivingsendringa vi har hatt i Norge, nemlig den i 1959, der en fastsatte **obligatorisk** *–a*-ending på ei rekke hukjønnsord. Det framlegget som Torp og riksmålsfolket i Norsk språkråd stod bak og fikk vedtatt på språkrådsmøtet 3. – 4. februar i år, og som det er fare for blir gjeldende rettskriving for bokmålet dersom ikke regjeringa eller Stortinget setter foten ned, innebærer at underlige, folkemålsfjerne former som "jent*en*" og "barn*ene*" blir jamstilte med "jenta" og "barna". Hva gjør at Torp blir mindre liberal når det gjelder å godkjenne sprell levende folkemålsformer, som jeg ikke vil nøle med å si at *–i*-endinga i perfektum partisipp er, enn antikverte og døende riksmålsformer som deler av formverket i bokmål? Hadde ikke den motsatte vegen vært mer naturlig å gå for å gjøra folkemålet akseptert som et stilistisk nøytralt uttrykksmiddel i skrift? I steden bidrar Torp til å utdjupe det stilistiske skillet mellom "folkelige" og "dannede" former i bokmålet ved å ta for gitt at det er "prestisjetalemålet" som skal ligga til grunn for normeringa av skriftspråket og så la de folkelige formene fortsetta å væra reserverte for talemålet.

Torp argumenterer med å innføre endinga *–e* i perfektum partisipp, sjølv om den er så godt som ukjent i folkemålet i Oslo og på Østlandet, ved å vise til den såkalte "garpegenitiven", som, i strid med hovedtendensen i norsk språkutvikling, har gått fra vest mot aust. Men her ser han bort fra en viktig ting: Genitivsformene med "sin", "si", "sitt" og "sine" fylte et internspråklig (ikke sosialt betinga!) tomrom i østnorsken som det skal mye til for å hevde at *–e*-endinga i perfektum partisipp gjør. Mange sammensatte genitivsformer lar seg nemlig ikke uttrykke

ved hjelp av den tradisjonelle *–s*-genitiven uten å bli uklare i meiningsinnholdet eller stilistisk ubrukelige (jfr. "faren til Per si katte", i steden for "faren til Pers katte" eller "Pers fars katte" – jeg skal vedgå at det også er mulig å si det mer folkelig, som "faren hans Per si katte", men heller ikke her er garpegenitiven blitt semantisk overflødig, med mindre vi skriver den om til preposisjonsuttrykk: "Katta til faren hans Per"). Garpegenitiven kommer altså ikke i steden for en altfor skriftbunden eller en altfor "bondsk" talemåte, men fyller et eige semantisk rom. På østnorsk har vi dessuten et problem med eigedomsforma av spørrepronomenet "hvem", etter at den danske forma "hvis" gikk av bruk i både radikalt og moderat bokmål, og "barnespråkforma" "hvems" ikke har fått skikkelig innpass i noen av dem. Det fins rett og slett ikke andre måter å uttrykke denne forma på enn med "garpegenitiven" ("hvem sin"). Dersom *–e*-endinga i perfektum partisipp virkelig hadde fylt en tilsvarende funksjon i østnorsk som garpegenitiven, hadde det ikke da vært rimelig å tru at den ville ha trengt unna *–i*-forma i talemålet for lenge sida? Når de fyller et virkelig behov i språket, skjer gjerne slike endringer over natta.

Med framlegget sitt setter Arne Torp fingeren på et ømt punkt når det gjelder normeringa av bokmålet. Men forsøket hans på systematisering går i feil retning og vil ytterligere bidra til å stigmatisere folkemålet på Østlandet – alt fra før et av de mest nedvurderte talemåla i landet. Det er derfor i klar strid med det som har vært LSS si hovedmålsetting de siste 30 åra, nemlig å stå usvikelig fast på folkemålslinja. Når det gjelder det aktuelle temaet innebærer dette å gå inn for at perfektum partisipp av sterke verb skal ende på *–i* også i bokmålet - i alle fall, i første omgang, som jamstilt form ved sida av *-et*. Problemet med "rotvokal", som Torp er inne på i denne sammenhengen (om det skal heite *funni* eller *finni*, *sungi* eller *syngi osv.)* er underordna i forhold til dette prinsipielle spørsmålet om avstigmatisering av *–i*-endinga i det østnorske talemålet. Jeg kan for øvrig ikke forstå at valfriheit skal væra noe større problem når det gjelder perfektum partisipp enn imperfektum, der vi har hatt det heile tida og fortsatt har det, også etter det nye rettskrivingsframlegget. For LSS må vilkåret for å ønske endringer i skriftspråket velkomne væra at de bidrar til å legitimere bruken av folkelige ord og former i skrift. Endringer som ikke har dette som et klart og ufravikelig siktemål er og blir blindspor.

Rolf Theil Endresen:

Skreiv Harald Berntsen samnorsk da han gikk på gymnaset i Porsgrunn?

Da eg gikk på ungdomsskolen, las eg rettskrivingsordboka på senga, og fann ut at eg ikkje trong skrive 'kirke', 'hvordan' og 'ble' på bokmål, for i ordlista stod au det eg sjølv sa og seier: 'kjerke', 'åssen' og 'blei'. Vi begynte å lære nynorsk, og det blei kjærligheit ved første blikk, men eg har aldri følt meg heilt heime i verken bokmål eller nynorsk. Som dei fleste her til lands snakkar eg ein dialekt som ligger midt imellom, så eg drømmer om samnorsk. Likevel skriver eg nynorsk, for samnorsk er jo bare ein drøm (og blir kanskje aldri noe meir), og nynorsken er ei god motvekt til det jamnt over svært borgarlige bokmålet.

I 1962 begynte eg på gymnaset i Porsgrunn. Noe av det første eg hugsar, er valet i gymnassamfunnet. To fløyer stod mot kvarandre – dei radikale, med Harald Berntsen som formannskandidat og dei konservative med Lars Sigurd Sunnanå. Som mange andre las eg på vårparten i 1998 boka *Det lange friminuttet. Et essay om ungdom i 1960-åra* av Harald Berntsen. Sia eg er eitt år yngre enn Berntsen, er eg ingen "61-ar", men spennande lesnad var det.

På s. 52 skriver Berntsen om stortingsvalet i 1961, da SF fikk inn Finn Gustavsen og Asbjørn Holm: "Også i Telemark var resultatet sterkt – en "pyrrhossiger" for SF ifølge Telemark Arbeiderblad og Knut Kvigne, som på tvers av alle andre motsetninger hadde det til felles med de unge SF-aktivistene i Porsgrunn at han skrev et særlig kunstig, oppkonstruert samnorsk."

Mange har kommentert Berntsen-boka, men ingen har hengt seg opp i akkurat dette. For meg har samnorskstrev alltid vori klassekamp (eg synes Klassekampen hadde eit gjævare språk på 70-talet), og det overraskar meg at Berntsen uttrykker seg slik. Han forsvarer all den politiske aktiviteten til arbeidarungdommen på gymnaset i Porsgrunn på 1960-talet – unntatt språkkampen.

Knut Kvigne (redaktør i Telemark Arbeiderblad) og unge SF-arar i Porsgrunn skreiv ikkje samnorsk, men radikalt bokmål, så nær opptil folkelig talemål som råd innafor rammene av bokmålsrettskrivinga. Resultatet var kje

kunstig, men verka slik for di det braut med det tilvente. At det er umulig å skrive eit konsekvent folkemål innafor rammene av offisielt bokmål, er riktignok ei sak som har fått mange til å gi opp.

Da eg drog inn til Oslo for å studere, meldte eg meg inn i Sosialistisk Studentlag, Sosialistisk Folkepartis Studentlag, Språklig Samlings Studentlag, Studentmållaget og Arbeidernes Esperantoforening. Språklig Samlings Studentlag var kje meir enn ein postboks, delt med Landslaget for språklig samling (LSS), som heldt møta sine på Stortinget, på kontoret til leiaren, Rakel Seweriin, Ap-representant frå 1945 til 1969. Der møtte eg Knut Kvigne, nå som redaktør av bladet "Språklig Samling".

Kva er samnorsk? Det er kje det same som radikalt bokmål. I LSS fins det fleire oppfatningar. Mange meiner ingenting. Noen vil slå saman bokmål og nynorsk til ein felles meny, og tillate folk å velje former etter eigen smak. Somme vil gå eit steg vidare ved å stryke frå menyen det som ikkje er felles. På 60-talet gav LSS ut eit "Framlegg til samlenormal" etter desse prinsippa. Andre meiner vegen går gjennom folkemålet i Oslo-området, einaste dialekten dei meiner har prestisje nok til å danne grunnlaget for eit framtidig folkelig skriftspråk. Eit fjerde alternativ er å finne fram til eit skriftspråk som bygger på hovuddraga ved folkemål i byar og tettstader over heile landet. Sjølv presenterte eg eit slikt utopisk prosjekt for snart ti år sia. I grunnen meiner eg hovudsaka ikkje er å få bare eitt norsk skriftspråk (det verkar litt for nasjonalistisk på meg: "éin nasjon, eitt språk"), men at det blir mulig å skrive eit meir folkelig norsk, gjerne som eit tredje skriftspråk, der verken høgnorskmannens purisme eller borgarens smak skal vere avgjørande.

Studentmållaget vedtok på 80-talet ein resolusjon mot nynorsken eg brukte i ei lærebok i fonetikk. Det var same typen nynorsk som i denne artikkelen, ganske fri for brott på offisielle normer. Eit meir representativt folkelig norsk kan ein knapt skrive innafor offisielle rammer, verken på nynorsk eller bokmål.

Trur eg samnorskdrømmen min noen gong blir oppfylt? Tja, eg veit ikkje kva eg skal seie, men som gammal utopist trenger eg drømmar.

Tidlegare trykt i Målteigen/Klassekampen, laurdag 25. september 1999

Olav Momrak Haugann:

Nynorsken kan leve videre i bokmålet

I forrige nummer skrev jeg artikkelen «Kan nynorsken leve vidare i bokmål/riksmål?», der jeg besvarte det spørsmålet med et ja. Når jeg nå skriver bokmål, er det i samsvar med mitt grunnsyn: Nynorsken kan fortsatt eksistere i bokmålet. Her skal jeg ta opp et par punkter som jeg ikke behandlet da.

1) *Hv-, kv-* og *v-*

På nynorsk fins vilkårskonjunksjonen *viss*; på bokmål *viss* eller *hvis*. Jeg vil foreslå at *viss* blir eneform også på bokmål; *hvis* bør da reserveres for pronomenet – det dreier seg altså om genitiv av pronomenet *hvem*, f.eks. i tilfeller som: *Hvis bok er dette?* (bedre: *Hvem eier denne boka?* Men sjøl om sistnevnte er bedre (lettere og mer folkelig), ville det være galt, dvs. forarmende for språket vårt, om *hvis* som eieform ble borte.)

I 1959 ble det bestemt at det i bokmål skal hete *valp, virvel, verken* (i *verken…eller*), et utmerket vedtak. Alle de nevnte formene bør etter mitt syn bli eneformer i framtidas norsk; her er det bokmålet som viser veg. I andre tilfeller nynorsken: Jeg vil foreslå at *kval, kvass, kvesse, kvil, kvile* og *kvit* blir eneformer, slik de er det i nynorsk.

A propos *kvit*: Undertegnete bor i *Hvitveisbakken* (i en by). Slik skal visst det navnet skrives ut fra gjeldende regler (noe som har med talemålet på stedet å gjøre). Jeg vil, ut fra det jeg allerede har skrevet, foreslå en landsgyldig skrivemåte; det må bli *Kvitveisbakken*, for nynorsken (i dette tilfellet *kvit*) skal leve videre i bokmålet.

2) falsum – falsumet – falsum – falsuma

Som Lars Vikør refererte i *Språklig samling* nr. 4/1999 (s. 6), er regelmessig norsk bøying nå tilrådd av fagnemnda i ord av denne typen; på bokmål altså *flere falsumer* eller *falsum*, alle *falsumene* eller *falsa*. Takk fagnemnd! Når kommer vi så langt at *falsum – falsuma, pensum - pensuma, problem - problema* blir eneformer? De ville da gå inn i den norske gruppa nøytrumsord der ubestemt form flertall ikke har noen ending, altså typen *hus – huset – hus – husa*. Denne viktige nynorske typen, som også er tillatt i bokmål, bør gjøres obligatorisk i framtidas norsk.

C BLAD
Returadresse:
SPRÅKLIG SAMLIING
Postboks 636 Sentrum, 0106 OSLO

Innhold

Redaksjonelt 2

Minneord om Tomas Refsdal 3
Geirr Wiggen: Tomas Refsdal er død 3
Pål Styrk Hansen: Språkpolitikk og idealisme 4

Norsk språkråd 2000:
Arne Torp: Språkrådet vedtar innstramming av begge de norske skriftnormalene 4
Lars S. Vikør: Nynorskvedtaka i Språkrådet 6

Sverre Høisæther: Dialekt i radioreklamen 7

K.E. Steffens: En uortodoks bekjennelse 11

Perfektum partisipp (supinum) i sterke verb på bokmål
Arne Torp: Et systemproblem i det radikale bokmålet 12
Harald Støren: Systemproblem eller stigmatiseringsproblem? 16

Rolf Theil Endresen: Skreiv Harald Berntsen samnorsk da han gikk på gymnaset i Porsgrunn? 18

Olav Momrak Haugann:
Nynorsken kan leve videre i bokmålet 19

Hegland Trykkeri A.s - Flekkefjord